

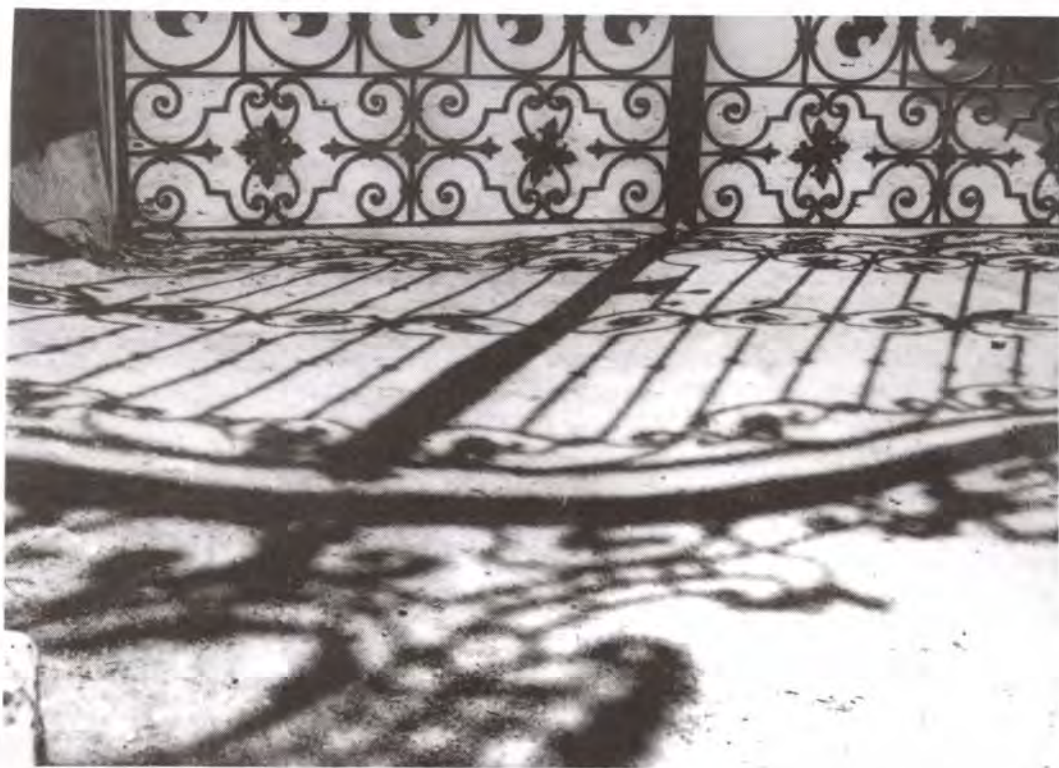
„a fojtó némaság kútjába hulltam”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
X. ÉVFOLYAM 1999. 20. (298.) SZÁM — OKTOBER 25.

ára 2000 lej

Csomafáy Ferenc fotográfiája

GÁLL ERNŐ

Erdélyiség

régi/új nacionalizmusok
szorításában I.

A korszerű erdélyi önszmélés elképzelhetetlen a tegnapi és mai nacionalizmusok számbavétele, értelmezése nélkül. Az erdélyi gondolat modern úrafogalmazása csak a nemzeti-etnikai kérdéskörrel foglalkozó tudományok, szakkutatások naprakész fogalmainak a segítségével valósítható meg. Ez a követelmény nem csupán a múlt felidézése, hanem a jelen s a jövő távlatainak a felderítése során is érvényes. Egy ilyen fajta megközelítés megvédené mind a letűnt korszakok utáni nosztalgiákkal, mind a holnapokba előre vetített újabb illúziókkal szemben.

A mostani fin de siècle történéseit és eszmei/politikai áramlatait figyelembe véve, kétségtelen ama megállapítás, hogy a nacionalizmus (a maga válfajaival) a XX. század egyik legvirulensebb ideológiai és társada-

lompolitikai irányzatának bizonyult. Ma már tudva tudjuk, hogy önáltató ábrándok voltak mindazok az előrejelzések, amelyek a sovinizmusok gyengülését, sőt eltűnését jövendölték meg. Tévedett — többek között — Eric J. Hobsbawm jeles angol történész, aki Nations and nationalism since 1870. Program, myth, reality című könyvében (1990) azt állította, hogy a nacionalizmus — minden látszat ellenére — túljutott deklarációján. Tény, hogy a XXI. század perspektívájában képtelen jövőt, hatékony megoldásokat kínálni, egyelőre, s még belátható időn belül azonban nem úgy néz ki, hogy a nacionalizmus gyors elmúlásra ítéltetett. Ernest Gellner, a nacionalizmus — nemrég elhunyt — kiváló kutatója szintén azt várta a nyolcvanas években, hogy a nemzeti elfogultság és gyűlölködés ereje csökkenni fog, ám reményeit Bosznia és Koszovó is fájdalmas módon megcáfolta.

Persze a nacionalizmus történelmi pályája különböző színváltozásokat hozott magával, eltérő intenzitású szakaszokon haladt és halad át. Az erdélyiség tegnapi és feltételezett holnapjai szempontjából különösképpen az 1918 utáni periódus s azon belül az

>>>>> folytatás a 2. oldalon

EGYED EMESE

Csak gerleszó

Az pedig úgy volt,
hogy kerestük az álmot.
A tudás ellenébe,
a józan
életterv ellenébe vetülő,
sehova sem vezető, félelmetes,
de kísértő, de úgylis létező
világot;

kerestük, én is azt kerestem.
Az édes némaság karjába estem,
a fojtó némaság kútjába hulltam,

ott éltünk elmúltan.

Szövök, arany árnyékú felvetőn
vak ujjak tánca jár.
Szövök — egyenletes fonallá válok:
felsír a homály;

feltámadt a perc, tudom,
ne emlékeztess szüntelen, tudom:

tudom, hogy szétfoszlott a rét
s a hegytetőm:

s hogy már
hiába várok

- Király László verse
- Lászlóffy Csaba:
Szabó Magda köszöntése
- Egyed Péter: La Vendetta
- Szigeti Lajos Sándor
Bartóki szintézis...
- Szőcs István tanulmánya
- Simonfy József versei
- SERÉNY MÚMIA

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

20

GÁLL ERNŐ

Erdélyiség

régi/új nacionalizmusok
szorításában I.

>>>> folytatás az 1. oldalról

egymást követő mozzanatok elemzése mutatkozik tanulságosnak.

E következtetések megfogalmazásában fordulhatunk segítségért Ishaiah Berlinhez, aki több írásában világította meg a nacionalizmus lényegét, illetve különféle megnyilvánulásait.

A nacionalizmus. Valaha elhanyagolták, ma hatalmas úr című tanyulmányában bő teret szentel az első világháborút lezáró békeszerződésekhez fűződő csalóka ábrándoknak. Az akkori (ön)áttörő optimisták azt hitték — tekint vissza Berlin —, hogy Versailles-ban a nemzeti önrendelkezéshez való jog általános elismerést nyert. "A felvilágosult liberálisok, sőt a szocialisták többsége — írja — [...] feltetelezte, hogy a nacionalizmus vissza fog fejlődni, mivel a nemzeteken ejtett legmélyebb sebek jó úton vannak a gyógyulás felé." Derűlátásukat nem ingatta meg az a tény, hogy az új nemzetállamok határain belül nagy számú nemzeti kisebbség maradt. A jóhiszemű(?) optimisták bízhattak abban, hogy a kisebbségi jogokat a Népszövetség égisze alatt biztosítani lehet. Nem állt távol tőlük az a hiedelem sem, hogy a többnemzetiségű birodalmak helyén létesült, illetve megnagyobbodott államok vezető körei — már a maguk tapasztalataira, régi küzdelmeire való tekintettel is — nem fognak elzárkózni a kisebbségek jogos autonómia-igényei elől.

Déliabokat kergettek — a marxista beállítottságú — radikális szocialisták is, amikor meggyőződéssel hirdették, hogy a "kisajátítók kisajátítása" magával hozza majd a nemzeti torzskódásokat fűtő nacionalizmus végét is, hiszen az nem volt más, mint a kizsákmányolást álcázó/védő hamis tudat.²

Alig száradt meg a tinta a békeszerződések szentesítő aláírásokon, máris jelentkeztek a sietősen elparentált nacionalizmus új démonjai. Mégpedig éppen a wilsoni elvek nagyobb dicsőségére konstruált államok politikájában. A győztes antant-hatalmak államférfiainak "különös részleges vakága", a revans-szellem új fejezetet nyitott a nemzetállami nacionalizmus történelmében. Az utódállamok diadalittas és mohó vezetői kudarcra ítélték a Népszövetség kisebbségi jogvédelmét.

A nacionalizmus metamorfózisait nyom követő s az egész folyamatot korszakoló Ernest Gellner — miután jelzi az irredenta nacionalizmusnak a XIX.—XX. század éveiben történt felívelését — önpusztítóként jellemzi ama triumfáló kiteljesedését, amely a többnemzetiségű birodalmak összeomlását kísérte. A legfontosabb elvvé emelkedett a nacionalizmus jegyében számos kis állam született. Ezek azzal a nemzettel, etnikummal azonosultak, amelynek sorsalakítását magukra vállalták. A vállalkozást azonban ab ovo kudarc fenyegette. Ezt a — mondhatni — beprogamozott fiaskót ama körülmény határozta meg, hogy az új állami képződmé-

nyek szintén több nemzetiséget zártak határaik közé. Az önpusztítás menetét döntő mértékben az indította el, hogy az új államalakulatok átvették és folytatták az elődök mulasztásait és vétkeit.³

Ilyen adottságok és fejlemények között válik a "kisebbségi kérdés" nem csupán az érdekelt államok, hanem a nemzetközi élet, az európai biztonság és béke egyik kulcsfontosságú problémájává. Tudjuk, hogy a benne — már kezdettől fogva — rejlő/fenyegető robbanó töltet végül is a II. világháború katalizmájának egyik kiváltó tényezője lett. A totalitárius hatalom kialakulását elemző Hannah Arendt, a két háború közötti Közép-Kelet-Európa-i viszonyokat vizsgálva, megállapítja, hogy — a kisebbségek s az állampolgárság nélküli tömegek helyzete miatt is — a népek közötti gyűlölködés új szakaszba lépett. Mindent elborított a gyilkos elfogultság, amely egymás ellen fordította nem csupán a többségeket a kisebbségekkel, hanem gyakran magukat a kisebbségeket is antagonizálta.⁴ Később a totalitárius hatalmak manipulálható eszközökre letek a jogfosztottakban. (A békeszerződéshez illeszkedő kisebbségvédelmi szerződések — a maguk idejében — bizonyos kompromisszumot kínáltak a győztes nemzetállamok és a kisebbségek között, ám a kísérlet — mint már említettük — sikertelennek bizonyult. Ez a csőd — Hannah Arendt szerint — szinte szükségszerűen következett be, hiszen a szerződések szövegéből kiküszöbölték a kisebbségek nemzeti jellegére utaló terminológiát.

***

Ez volt — vázlatosan bemutatva — az a nemzetközi, a kisebbségi kérdés korabeli kezelése során kialakult közeg, amelyben a transzilvanizmus színre lépett. Megjelenését több, a régió etnikumközi viszonyainak rendezésére irányuló javaslat és elképzelés, valamint a romániai belpolitikai életben bekövetkezett fejlemény előzte meg. A korai erdélyiség kialakulása elválaszthatatlan a Romániába került magyarság önszerveződését célzó első kezdeményezéseknek, a kisebbségi helyzettel való szembesülésének különböző próbálkozásaitól s azok kimenetelelétől. Ebben az összefüggésben kétségtelen, hogy azok, akik benne és általa a kisebbségi helytállást aládúcoló eszmei-erkölcsi alapvetést vélték/remélték megtalálni, a nemzetállami nacionalizmus első megnyilvánulásaira is megfelelő feleletet kívántak adni. Kissé sarkítottan az az állítás is megköszönhető, hogy a szülőföldre való ragaszkodást és az együttélő népek közötti megbékélést, az együttműködést kifejező gondolat találó válasz volt I. C. Brătianu román miniszterelnök ama — még a békekonferencián — kiszivárgott kijelentésére, hogy az erdélyi magyarságot békés úton el fogja tüntetni. Válasz volt tehát a transzilvanizmus az Anghelescu-féle nagyromán kultúrpolitikára is, amely — a kényszerasszimilálás jegyében — kérlelhetetlen offenzívát indított a magyar iskolák és művelődési intézmények ellen.

Keserű csalódások, fájdalmas tanulságok is rejtettek az erdélyiség kibontakozó gondolatvilágában. Nyilvánvalóvá vált, hogy a Jászai Oszkár-féle "keleti Svájc" tervének nincs semmilyen valóságfedezete, s az is villámgyorsan kiderült, hogy egy "székely köztársaság" kikiáltása éppen olyan lázálom volt,

mint a "kalotaszegi respublica" megszervezése. Sorra kudarcot vallottak a "független Erdélyt", vagy a román-magyar perszonáluniót szorgalmazó elképzelések. Trianon után a passzivitás sem bizonyult hatékonynak, célszerűnek. A józanul gondolkodók számára evidenssé vált, hogy az erdélyi magyarság nem ítélteti magát arra, hogy huzamosan "öröl szű" legyen "egy idegen fában." Az a lehetőség viszont félelmetes veszélyként merült fel, hogy a százazres nagyságrendekben zajló menekülés, az ún. repatriálás rendkívül érzékeny, talán fatális vérvesztést okoz. Egyre többen ébredtek rá arra is, hogy pusztán a határrevizóra való várakozás meddő és káros magatartás lesz. Következményeiben éppoly ártalmasnak bizonyulhat, mint a vezetőréteg önfeladói távoztása, az az exodus, amelyet Krenner Miklós (Spectator) "a nagy erdélyi bűn"-nek minősített.

Ilyen körülmények között hangzott el és keltett visszhangot a *Kiáltó Szó* (1921), Kós Károly, Zágony István és Paál Árpád megfogalmazásában, amely cselekvésre, építő munkára szólított. Ez a kisebbségi aktivizmus — lényegét tekintve — egy kompromisszumot kívánt alkotó energiaként mozgósítani. A korai transzilvanizmusról írt vaskos monográfiájában⁵ K. Lengyel Zsolt, a müncheni "Magyar Intézet" kutatója kimutatja, hogy a kezdeményezők — alapjában véve — valaminő kiegyezésre törekedtek. A kölcsönös engedmények jegyében a román állam kereteibe való lojális beilleszkedést szorgalmazták, ám az öngazgatás igényéről sem mondtak le. Követelményeiket — a nemzetközi kisebbségi szerződések égisze alatt — életre hívott új közjogi személy, a szervezkedésre, önvédelemre jogosított magyar kisebbség nevében terjesztették elő. Konceptiójukat — a türelmességet és kölcsönös közeledést sugalló — *nacionalizmus-ellenesség* hatotta át. Ismerve szellemi hátterüket, kétségtelennek tűnik, hogy a nemzeti gyűlölködést elutasító orientációjuk kialakításában Ady Endre költészetének és publicisztikájának az eszmeiségéből is merítettek. Felfogásukat és jövőképeket a vátesz-költő riasztó/ösztönző kérdése is táplálhatta: "Ezer zsibbadt vágyból mért nem lesz / Végül egy erős akarát? / Hiszen magyar, oláh, szláv bánat / Mindigre egy bánat marad."

Kósék meggyezésre irányuló ajánlatának közvetlen címzettje az erdélyi románság aspirációit képviselő — Iuliu Maniu irányította — nemzeti párt volt. E tömörülés feltételezett fogékonyságát ama körülmény is valószínűsítette, hogy vezetői eleinte bizonyos ellenállást tanúsítottak az okiráltságának a Brătianu-féle "liberális" pártban testet öltő oligarchikus hatalmával, az erdélyi hagyományokkal nem számoló, balkáni garmatosító politikájával szemben. Maniu és Vaida-Voevod meghirdette ugyan az "Erdélyt az erdélyieknek" jelszavát, s e pretenciónak megfelelő politika partner lehetett volna a kiegyezéshez, ám ebből a lehetőségből sem lett valóság. Végül is Maniuék feláldozták a nagy nemzeti egység oltárán az erdélyi különállás opcióját. Mikó Imre — a gyakorlati politika szempontjából — a következőképpen értelmezte ezt a fordulatot: "Több alapja lett volna a román nemzeti párttal való kapcsolatok felvételének, amely később az okiráltságbeli parasztpárttal egyesült. A magyarországi nemzetiségi har-

cokban megedzett vezéreit, Maniut és Vaidát a magyar tömegek előtt is bizonyos nimbusz vette körül, amellyel a demokrata és regionalista párttal több ponton érintkeztek volna a magyarság érdekei. De éppen azért, mert a párt zöme erdélyi volt, a román kispolgári és parasztszülők gyermekei nem tudtak kibékülni a múltban uralkodó magyar mágnás- és középosztállyal, akik a Magyar Párt vezető pozícióit foglalták el.⁶

Magyar viszonylatban kedvezőtlenül hatott az a körülmény, hogy — mint ugyancsak Mikó megállapította — a "néppárti transzilvanisták és székelyek, akiknek szemé előtt a magyarság társadalmi beilleszkedése lebegett a román demokrácia által ígért népi keretekbe, a politika teréről lassan kiszorultak és a napi sajtóban, valamint az akkor ébredő erdélyi irodalomban tartották fenn az erdélyi és székely önkormányzat gondolatát. A közvélemény fokozatosan azok mellé állott, akiknek a kezében a politikai impérium volt, s akik a román kormányzattal szemben erélyes hangon védelmükbe vették a magyarság nemzeti vagyonállagát. A magyar sérelmek hangoztatása Erdélyben mindig népszerűbb volt, mint az erdélyi összefogás nemzetek fölötti ábrándképe.⁷

Ez a fejlemény is nagymértékben hozzájárult tehát ahhoz, hogy mifelénk az irodalom és a politika (s ezen belül a nacionalizmus elleni küzdelem) viszonya sajátosan alakult. Az irodalom, általában a művelődés több tekintetben is politikai szerepre vállalkozott. Sokszor a politikát pótló funkciókat teljesített. A toll emberei hivatást ismertek fel a népszolgálatban, s az esztétikumtól elszakíthatatlanul, nemzetkisebbségi célokat követtek. Irodalmi eszményük legtöbb esetben politikai ideálokkal ötvöződött egybe. Ligeti Ernő — sűrűn idézett — visszapillantásában kiemeli az írók gyakori cselekvő politikai állásfoglalását, és megállapítja, hogy "Erdély ebben a tekintetben egészen furcsa képet mutat. Vajon elképzelhető-e, hogy egy Paul Valéry, vagy egy Babits Mihály egy párttagozat élén, mint elnök, vagy alelnök működjen, vagy valamelyik választói listán szerepeljen mint képviselőjelölt? A mi íróink nem egyszer ebbe a szövevénybe is beletévedtek. Az író mint politikus megszokott műfaj volt, de nem ritka a megfordítottja sem: politikus mint író.⁸

Az erdélyi irodalom és a veretes publicisztika képviselőinek egyik legnemesebb, legtávlatosabb — politikai kicsengésű — vállalkozása a *hídverés* volt. A nemzeti elzárkózás és kizárólagosság, az előítéletekből, egymás nem-ismeréséből is táplálkozó elfogultságok csökkentésére, megszüntetésére azoknak a hidaknak a felépítését sürgették, amelyeken a szomszédos kultúrák találkozhatnak, érintkezhetnek egymással. (Az erdélyi kezdeményezések példája is lebeghetett Németh László előtt, amikor a kelet-európai népek egymásrataltságának a "tejtésvérség" fogalmában sűrített eszméjét, a kölcsönös hídépítések vízióját felvázolta.)

A hídverés (talán első) javallója Spectator volt, aki Ady dunai utópiájából is ihletődve, a "történelem napiparancsaként" vetette fel a többségi nemzet felé vezető pallók lefektetését. "A helyzet az — írta 1932-ben —, hogy a romániai magyar és a romániai román, a magyarországi magyar és a Duna-völgy minden utódállamának az embere, akár akarja, akár nem, mert csak eszköze az idő-

nek és történelmi végzetnek, köteles a Duna-völgyi lelki leszerelésben és a Duna-völgy gazdasági rendszerének a felépítésében munkát vállalni. Nincs kitérés. Egyaránt mindnyájunknak hídát kell verni."⁹

A korparancsot azonban nem mindenütt fogadták halaszthatatlan kategórius imperatívusként. A szász értelmiség — néhány biztató visszajelzés után — a hagyományos elzárkózó magatartást tanúsította, közéleti tényezői pedig 1933 után egyre inkább a Drang nach Osten szolgálatába állottak. A román írástudók — néhány kivételtől eltekintve — bizalmatlannak mutatkoztak, de ami még ennél is súlyosabb, a Magyar Párt körében is elutasító volt a válasz. Mikó Imre ekképp foglalta össze a Krenner-féle kezdeményezés kiváltotta polémia: "A Spectator cikke körüli vita lassan lecsendesedett, de a »hídverés« fogalma benne maradt a köztudatban. A híd nem épült fel, mert a kormányzat semmi hajlandóságot sem mutatott kisebbségi politikája megváltoztatására, a

Löwith Egon: Regös

Magyar Párt pedig — érthető okokból — nem akarta egyoldalúan letenni a fegyvert. A kormányzatnak módjában állott volna lényeges engedményekkel kihasználni a magyarság részéről mutatkozó kedvező hangulatot, hiszen maga Bethlen György is a kormánytól várta a kezdeményezést. Ez azonban nem következett be, s a magyar panaszok csak szaporodtak, Spectatornak pedig cikkei miatt később sajtóperek sorozatát akasztották a nyakába. Márpedig hídát építeni úgy nem lehet, ha az csak az egyik oldalon épül, a másikon pedig mind távolabbra húzzák vissza a partot.¹⁰

Ha szűkebb és tágabb pátriánkban a híd-

verés kudarcba fulladt is, létrejött egy olyan sajátos változata, amely a romániai magyarságon belül biztosította a különböző társadalmi-politikai-eszmei irányzatok közötti közlekedést, sőt az átmeneti összefogást. Az 1937 őszi megtartott Vásárhelyi Találkozóról van szó.

Az 187 ifjú értelmiségit és közéleti embert egybegyűjtő diéta — mint ismeretes — kisebbségi egységet hozott létre, mégpedig a nemzeti gyűlölködés visszaszorításának, az akkor oly égetően sürgős antifasiszta állásfoglalásnak a jegyében. A baloldaliak és a transzilvanisták (másokkal együtt) — sajnos csak rövid időre — közös nevezőre jutottak a nacionalista paradigma elutasításában és az identitásbeli, valamint a világnézeti sokféleség elfogadásában.

A Vásárhelyi Hitvallás szentesgárzó hatása nem tartott sokáig. Jótékony irradációját ama szakasz homálya fojtotta el, amelyet Gellner a "Nacht und Nebel" (Éj és köd) mindezt beborító teuton sötétségeként jellemzett. A történelemnek ebben a túlnyomórésztben fekete periódusában véres arányokat kezdett ölteni az etno-paranoia, tért hódított a nacionalista politika új, félelmetes formája: az etnikai tisztogatás. Romániában — szerencsére, rövid időre — kormányra került a Cuza-Goga kormány, majd a királyi diktatúra évei következtek. Az egész régióban fékevesztetten kezdtek garázdálkodni az idegengyűlölet démonjai, akiknek üzenetét megelőzték, illetve előkészítették a II. világháborút kísérő — különböző előjelű — genocídiumok borzalmait.

Ebben a kontextusban megkerülhetetlennek mutatkozik a kérdés, nem szenvedett-e valamilyen torzulást az az irányzat, amelyet Spectator már a huszas évek végén "védő nacionalizmus"-nak minősített, s amely a Magyar Párt politikáját is áthatotta. A párt kebelén belül reformmozgalmat szorgalmazó Spectator úgy látta, hogy a Magyar Párt jobbra tolódott el (ez a tendencia a továbbiakban fokozódott), s ezzel szemben egy középúti orientációt szorgalmazott. A hitlerista terjeszkedés nyomán a magyar közéletben is bizonyos polarizálódás következett be. Jelentkeztek nacionalista felhangú, antiszemita megnyilvánulások, és szervezkedni kezdett a "kékgombosok" csoportja, amelyet — Ligeti Ernő szerint — "a fasizmus és hitlerizmus gondolatainak erdélyi magyar viszonyokra való átültetési vágya jellemzett."¹¹

1 Isaiah Berlin: *A nacionalizmus*, in: *Az angolszász liberalizmus klasszikusai*, Bp. 1992, II. köt. 213-245

2 Tény viszont, hogy Lenin és a forradalmi Oroszország nem fogadta el az imperialista békének minősített versailles-i rendszert.

3 Ernest Gellner: *Mitul națiunii și mitul clasei*, Polis, 1994, 2.

4 Hannah Arendt: *Elemente totaler Herrschaft*, Frankfurt/Main, 1958, 14-15

5 Zsolt K. Lengyel: *Auf der Suche nach dem Kompromiss*, München, 1993

6 Mikó Imre: *Erdélyi politika*, in: *Hitel*, Bethlen Gábor Könyvkiadó, 1991, 147

7 Uő. uo. 146

8 Ligeti Ernő: *Súly alatt a pálma*, Kolozsvár, é. n. 60

9 Krenner Miklós: *A parancs és szolgálata*, in: *Az erdélyi út, Székelyudvarhely*, 1995, 169-171

10 Mikó Imre: *Huszonkét év*, Budapest, 1941, 114

11 Ligeti Ernő: i. m. 144-145

KIRÁLY LÁSZLÓ

Szeptemberi forgács

Javítják az írógépet, mely sérülten
érkezett Közép-Afrikából
hamarosan szerteszét és vissza
jönnek jönnek a sakálok én marha de nagyon
s átmehtnének egy másik világba hol Kassák
és Whitman bölcsekedik Cendrars-ral
a transz-szibériai vasúton
a franciaországi kis Johannával
vagy ahol Apollinaris de Kostrowitzky
mit tudom én
írja a százezer (nem: tizenegyezer!) vesszőt
százezer — jut eszembe! — túl sok lenne
ilyent nem talál ki csak F. W. Endre
ám ő elfelejti a regényt hozzárni
vagy csak félig
a kis kínairól kinek fejét veszik miközben
férfierőszak áldozata — vagyis megkefélik

most látom nincs e sorokban ü betű noshát
miféle türiük nyelv ez
szerb húsz üt cseh
üt türiük üt gürlög hány embür
ügyem a szüved édes lököm
bűlbül szavú rózsák s a küskendi focicsapat
borzasztó hátvédjei mind küskendiek
szépszáj legények kivégző osztag
csak boka roppan sípcsont töretik
vacsorára középcsatárt esznek

elég a sok ül-ből vissza a kezdetekhez
csak tiszta vízcsapból! — a forrás mérgezett
erdeinkben vaddisznók teljes fegyverzetben
ősök sírja omlik a romlik a temetőben
Örzsébet-Ibolya versei egy piroska füzetben
igen igen nem nem — szóvalhát igen
tiszta forrás helyett hegyek omlanak ránk
szennyes trágyalével
most takarítom el
rohadt istenetek teroszerű koncepcióit

vágyom írógépet a milícián bejelenteni
csakhogy immár direkt nincs milícia
évente Bálint Lajossal és
Marikájával kopogtunk egymás mellett
egyenruhák között — így jött össze
már a masinák is szövetségre léptek
hej rákóczi bercsényi
kopott körművek vezéri
hangtalan beszélő értő bezerédi

utána hazaballagsz
lebegtet lepke ballaszt
hát ebből állunk és eből ülünk
gépet ír skót velszi andor és erik
ajtom sugaras fejszékkel naponta betarik
középkor vagyok — hallom jön a járvány
ezerfeléd futok követ az ármany
halott vasutakon ahol semmi járgány
imádkozzunk amíg el nem nyel az örvény
— hű írógépet! —
nyakunkat törvén

1999. augusztus 23.

LÁSZLÓFFY CSABA

Szabó Magda emlékudvarában

"Az igazság, egy élet vagy életmű
háttérzenéje sohasem szomorú."

Szabályos tisztelgés lehetne ez Szabó Magda előtt, aki októberben tölti életének nyolcvankettedik esztendejét. Pár éve találkozásaink megtrikáltak (nem vagyok egyedüli, akinek fájlalnia kell ezt az elzárkózást); hangját is alig volt alkalmam viszonzathallani. Utóbb, ha telefonon hívtam, egy férfi (akkurátus titkári) hang közölte, hogy az írónő elutazott, Debrecenbe, vagy Bécs környékén alkot valahol... Az idei budapesti Könyvhéten a nyár elején mégis sikerült körüludvarolnunk; több száz olvasója nevében bátorkodom ezt mondani: "udvara" a Vörösmarty-tér egyik könyvsátra volt. Ott dedikálta és küldte "nagy szeretettel" lányomnak legújabb, *Mézescsók Cerberusnak* című könyvét. (Osiris Kiadó, Budapest, 1999.) A hátlapon olvasható valomás az adakozó szellemnek a halálra gondoló hagyakozása egyben. "Aki nek életművetem köszönhetem, akiket szerettem, akik szerettek, vagy akikhez valami módon kötődtem, mind ott vannak már" — írja; s én most értem meg igazán, milyen sokatmondóan nagyszerű szókapcsolattal jellemezte magát néhány évvel ezelőtt budai otthonában, mikor azt mondta, hogy: én egy egyszerű asszony vagyok!... Adósságról szól továbbá az írói ajánlás azoknak, akiknek az életmű története köszönhető, és akik "valamennyien folytatják az életüket..."

Folyton erre gondolok én is, amióta olvastam ezeket a családi vonatkozású történeteket *Az Isten homlokától* a meg nem született gyermekének ajánlott *Parainesis*: azoknak a régi adósságoknak az újabb (vagy végső?) törlesztésére, amelyek az eszmélés pillanatától elkísérik az embert egy életen át.

A Jézust megidéző három történet közül nem annyira a kicsit bestseller ízű, a már születése pillanatában mindent előre tudó Messiásról, vagy a heródesi bűnre épülő, másként fantasztikus Apokrif: a gyermekgyilkossággal hírhedt ókori uralkodó csillagászárról és orvosáról meg a Kutya nevű macskáról szóló elbeszélés hatott rám igazán, hanem az írónő édesanyjának fiktív "levéltörredéke" a nagypéntek "legnagyobb misztériumáról", arról, hogy Krisztuson és Istenen kívül a világ nem tudott semmit róla. Az anyai figyelmeztetés a szép-írói pályát választó lányának, aki elviselhetetlen patósszal írta meg a keresztre feszítés, tulajdonképpen az alkotás, az írói megjelenítés kérdéséről szól, arról, hogy a művészi hitel titka az egyszerűség, bármilyen nagy, magasztos esemény rögzítése is a tét. Ezt az "alaphangot" folytatja s teljesíti ki "opussá", érzékeny hangú, árnyalt ars poeticává a már említett kötetzáró *Parainesis* — jóllehet akár bölcs intelmek gyanánt is olvashatják az alkotni vágyó utódok. "Te-hetséged mitológiai ajándék, holtodig nem jössz rá, átok-e, áldás-e" — kezdődik a kiválasztottak kétélű pengéjét megvillantó, őszinte vallomás — (...) Remélem, nem képzelted, hogy aki ír, az úr? Menj már, fiam, mesterséged csapda, soha nem lesz

egy gyanú nélküli másodperced, az agyadba szerelt kamerát ki nem kapcsolja senki, amíg élsz, te magad sem tudod megállítani... — Az öngúnyt megrendítő őszinteség torkolja le. — Ártatlan leszel és életveszélyes, jéghideg és hisztérikus. (...) Tudom, vannak őstehetségek, világhírű, de palléroztatlan alkotók is, akik sokat adtak az emberiségnek, én mégis arra biztatlak, hogy tanulj (...) A tudás praktikus plusz az életben, fiam... nem tudod betájolni önmagadat Magyarországon, ha nem ismered, kik éltek és mit dolgoztak előtted..." (Hány tényleges szülő mulasztotta, mulasztja el megértetni gyermekével ezt az általános alapigazságot, manapság különösképpen.)

A könyv utolsó mondatának legszemélyesebb hangütéséből, hiszem, hogy egyszerűen kiérezhető a megtalált hivatás kockázata és elégtétele: "Hányszor átkoztam meg, ahányszor felébredtem, a sajátomat, s közben minden ébredéskor tudtam, ha mindazt előre tudom, ami bekövetkezik, újra csak elkezdeném."

A kötet leghosszabb elbeszélése, a *Teréz esztendeje*, az írás és egyben egy kiteljesedett írói életmű igazi hiteléről tanúskodik. Szabó Magda az érzést, a megfigyelések pontosságát örökíti ránk ebben a mesterműben. A tíz esztendő lány kusza emlékei egy eljegyzésről (melynek borzalmas valóságát csak később, felnőtt fejjel tudja s érti meg), lehetőséget kínálnak a családi összetartozás élményeivel, az egész múltó élet értelmével való szembenézésre. "Apám szép nyári napokon olykor kiigényelte a város kocsiját, kirándulni mentünk nagy plédekkel, piknikkosarakkal valamelyik pusztára, Halápra, Mátára, a Gutra, úsztunk a nyár arany hullámaiban..." Ez a felhőtlen kép "a gyermekkor abszolút biztonságáról" eleve magával ragadó; a kiváló szerkesztés és a tömör, érzéletes stílus fokozza az ábrázolás hitelét és klasszikus értelemben vett drámai erejét, a lélektani elemzés ilyen (az alkotáslelektant is mesterien példázó) mondataival szöve át a visszaemlékezést: "...kezdetben észre sem vettem, tanúja vagyok valaminek: ha figyelnék, láthatnám működésben, amikor a végzet keze megmoccan."; "A halottakban nem azt a leg súlyosabb elviselni, hogy meghaltak, hanem hogy nem haltak meg, a legvárhatóbb pillanatban cselekedetre kényszerítenek..."; "Anyám ott állt mögöttem. Ezt születésemtől éreztem, a tőle való elválás teljes lehetetlenségét, egyszer már asszonykoromban Delphoiban felriadtam a hotelban arra, hogy anyám mellettem áll és néz (...) egy pillanatig ott állt, mert mondani akart nekem valamit..."; "Ha leszorítom a szemhéjamat, bármikor felbukkan a kizárt valóságos világ helyén, ott áll a színpad, amelyen a felnőttek között ténfergek, látom a hosszú, mindig homályos bejáratot, amelyen át az udvarba ér a belépő..."

Szabó Magda örök, "virágoskertté öblösödő" udvarában toporgunk, mióta, beljebb nem léphet, "csak az, akinek kulcsa van"... Aki megértette, hogy az igazság, egy élet, egy életmű háttérzenéje sohasem szomorú.

EGYED PÉTER

La Vendetta

A művészettörténész (?) (őrnagy, a 146-os hegyivadászok paroliját viseli) alig figyelt az eligazításra, pedig nem akárki előtt állt. Szitáló, szemcsés napfény töltötte el, érzékelhető napfény-szemcsék, amit csak nagynéha érezhetett távoli hazájában, az osztrák Alpok aljában. Igen, Assisi, ott sokáig el fog időzni, talán megszabadulhat az egésztől, a halálba vezető emlékektől. Okádkhatnékja van a hullabúztól, amikor csak a visszagondolástól az orrába tolul, a mellkasa meg szinte összepréselődik meg szétrobban az aknagránátoktól. "Nem, ez alkalommal végig fogja érezni meg gondolni, hogy mi is van Assisiban, s talán így megmenekülhet valamitől. (Ötven év múltán Assisit pusztító földrengés dönti össze: a Szent Ferenc Bazilika mennyezefreskója porrá omlik, kérdéses, hogy mennyi maradhat meg Giotto nagy freskóiból, Lorenzetti, Cimabue és Simone Martini műveiből. Az Örökkévalóságnak készült dolgok felcsillantak és visszatértek a por örökkévalóságába. "És mondanak a hegyeknek és a kőszikláknak: Essetek mi reánk és rejtsetek el minket annak színe elől, aki a királyi székben ül és a Bárány haragjától.") Az egész úgynevezett műveltségéből (a szellem!) csak néhány nem is túl jelentős verssor maradt meg benne, az csengedezett mindig, mint az olvasó, most is: "Nicht wie die Berge Toskanas voll Scheu umstehn ihre Fürstin, / Und wagen nicht näher zu treten — / Umbrische Mutter mit deinen Hainen und Fluren, / Freudin und froh vertrauend, trittst du herein in die Stadt, / die Assisi. // Das macht, das der Heilige Schwester dich nannte, / Und die Pfade des Lands, auf der Schulter die Nachtigall, wandelte. / Versöhnt ist alles und schön hier, / Wo nun des Seraphischen Leib ruht am Hange des Hügels. // Nicht seufzt mehr Natur. Erlöst scheint alles, / Oder schuldlos wie ehedem, als der Mensch noch mit Gott und Tieren geredet. / Und auch die Sonne scheint freudig schöner die Bahn zu Laufen am Himmel, / Wo jenes Gelobt seist Du! noch in den Lüften tönt." Hát csupán erről lenne szó, gondolta a művészettörténész és összeborzongott.

— Walter, most azonban még figyeljen rám — csattant fel Kesselring altábornagynak, a német déli hadsereg parancsnokának a hangja, konkrétan és célszerűen maga és az emberei ugyan már nincsenek itt, akarom mondani a Wehrmacht és a Reich hasznára, mégis, ha a továbbiakat túl akarják élni és el akarnak jutni a maguk szép hazájába és osztrák jövőjükbe — akkor figyeljen rám. Sőt, ha maga személyesen is el akar jutni a német művészettörténet egy valamikor dicső fejezetébe, akkor is figyeljen rám, előkészülésüknek hosszasan és alaposnak kell lennie. Megértette? — az tehát mulhatatlanul szükséges, hogy jól fogja fel, amit mondok, azaz, ahogy maguk, filozófusok mondják, az ideája szerint ragadja meg a lényegét, nem csupán politikai eligazítás ez —, tehát nem csak arról van szó, hogy maguk most szépen áteveznek Itálián és kész, megérkeznek az osztrák Bürgentumba és a napfényes jövőbe, nem. Hogy legyen világos a maga számára: két fő okcsoportja van annak, hogy magukat és a magukhoz hasonlókat most elküldjük innen: az egyik az, hogy tisztán katonai

szempontból itt már nincsen keresnivalójuk, le vannak harcolva, ahogy olaszaink mondják: *missione compiuta*. A jövőben pedig, hm, a jövőben, hát csak azt kívánhatom magának, hogy unokái körében stb — ha pedig mégis lesz egy *vagy*, nos, arról úgyis megkapja idejében az értesítést. Itt nekünk megmaradnak most a Paul Minich-féle felhőveszek, meg mi az egész első ejtőernyős hadosztályból még hadra fogható — ezek sajnos már egytől egyig vigyorgva feliratkoztak a háborús bűnösök listájára — ők meg majd úgysem jutnak ki élve a szövetségesek fogolytáborából. Tudomásunkra jutott, hogy a szövetségesek végső célja Itáliában a Pisa-Ravenna-vonal, az észak-olasz repülőtereket akarják már csak kézbevenni. Voltaképpen nekünk itt egy-másfél évig nincs is amit tennünk, hacsak nem az, hogy kiélvezzük az *il bel paese*t, aztán nyugodtan letesszük a fegyvert. — Persze a dolog mégsem ilyen egyszerű — az altábornagy arcán megjelent az a jólismert derűs rókamósoly — SS Obergruppenführer Wolff, General der Waffen SS és egyben Gauleiter, a mi Karlunk nemrégiben egy jelentést juttatott el hozzám a szövetségesek szupertitkos teheráni tárgyalásairól. Ebben a jelentésben, amely egy közvetlen szemtanúi megfigyelésen alapszik, s meglehetősen derűs és kétértelmű, nos, ebben szó szerint ez áll: "Sztálin marsall nagy élvezettel ugratta Churchill miniszterelnököt, aki azt nem is vette rossz néven egészen addig, amíg a marsall kedélyesen el nem kezdte esetelni, milyen súlyos, sőt halálos büntetést kíván mérni a németekre. A német vezérkart, mint kifejezte, likvidálni kell. Hitler hatalmas seregének egész ereje vagy ötvenezer tisztben és szakértőben van. Ha ezeket összefogdossuk és agyonlőjük a háború végén, gyökerestül kiirtjuk Németország haderejét. Az angol miniszterelnök patetikusan tiltakozott. Sztálin azonban, meglehet csak ingerkedő kedvében, tovább erőltette a dolgot: "Ötvenezret mindenképpen agyonlövünk." Ekkor Roosevelt elnök szólt közbe: Volna egy kompromisszumos javaslata — mondta —, ne ötvenezret végezzenek ki, hanem csak negyvenkilenc-ezret. Nyilván, el akarta venni a dolog élet. Eden külügyminiszter is igyekezett jelekkel és kézmozdulatokkal csitítani, hogy csupán tréfa az egész. Az Elnök fia azonban — s itt az altábornagy felemelte ujját s feltekintett a szupertitkos levél olvasásából — ekkor felállt az asztalvégen s nagy beszédet vágott ki, mondván, hogy ő tiszta szívből egyetért Sztálin marsall tervével, és bizonyos benne, hogy az Egyesült Államok hadserege is támogatni fogja. Erre Churchill elég színpadiasan átment a szomszéd szobába, ahová követte őt Sztálin és Molotov. Úgy néz ki, odaát azt bizonyígtatták, hogy csupán tréfákoztak."

(Később minderről Churchill ezeket jegyezte fel *Naplójába*: Sztálin, ha kedve tartja, igen meggyőző tud lenni, de olyan meggyőzőnek, mint akkor, sohasem láttam. Jóllehet nem voltam egészen bizonyos benne, s most sem mernék megesküdni rá, hogy csakugyan tréfa volt az egész és semmilyen szándék nem húzódott meg a háttérben...")

— Nos, Delius őrnagy úr, lehet, hogy ön nem hallotta, de mi már azt is tudjuk, hogy Sztálin marsall ezt az elképzelését harmincegyvenezer lengyel katonatiszttel kapcsolatban már érvényesítette, és ha a többiekkel

is megtette volna, akkor nem is maradt volna, aki oly vitézül harcoljon az Ön hegyivadászai ellen itt, Cassinónál, a Kísértetgerinc alatt. Úgy gondoltuk néhányan, hogy ezeknek a tisztjeinknek az életét a leginkább úgy tudjuk megmenteni, ha visszacsempesszük őket a polgári létbe a 26-27-28-as korosztállyal együtt, már ami belőlük megmaradt. Várhatóan, ez a kis tervünk nem ütközik nagy ellenállásba. A Wehrmacht szép olasz turistaúttal jutalmazza legtöbbet ígérő tisztjeit és fiataljait... egyszerűen, *megtehetjük*, Olaszországban megtartunk nyolc hadosztályt — és még ami a Heydrich tábornokéból megmaradt — az övékkel szemben. Van itt ugyan még tizenhárom hadosztályuk — ami azt illeti, nem nagyon dicsekedhetnek velük — s értesüléseink szerint Montgomery 8. hadseregét is partra akarják tenni, de nagy csata itt már nem lesz, az amerikaiak majd megköszönik nekünk, hogy terveik szerint szép lassan visszavonulunk, s ezért majd én is megúszom csupán néhány év börtönnel, nem lesz sokkal rosszabb sorsom, mint Sztálin nem egy tábornokának. (Úgy lett: ámbár Kesselring altábornagyot halálra ítélték a brit katonai törvényszék, 1952-ben amnesztiával szabadult.)

— Kedves Delius — aggodalomra tehát nincs ok — fejezte be perorációját az altábornagy. Ígyunk tehát ebből a kiváló Marsalából és felejtse el az egészet, kedves barátom, ettől a perctől fogva gyakorlatilag maga civil, csak éppen egy kis vigyázatra lesz szükség a visszafelé vezető úton. Készítsen feljegyzéseket mindarról, amit lát, megalapozhatja művészettörténészi karrierjét. Képzeld el, feltárhatsz Umbriát: a mi németjeink Veleccéről áradoztak, meg Rómában pöffeszkedtek mindig, eljutottak Nápolyig — aztán, semmi. Maga meg most végignézhetsz az összes Giottókat, hörpinthet hozzá egy kis *brunellót*, miután bennünket, ezeket a véreskezű roncsokat végképp elhagy és átad az enyészetnek. Még az útjukat is megszervezzük, ezzel sem lesz gondja — kap egy csomó régi katonai térképet, a '18-as összeomlásakor készültek, amikor Rommelünk még főhadnagy volt, az Alpenkorpsnál, a Monte Cragonza alatt. Görz felé ne menjenek, ott bajok lehetnek, kövessék a Tagliamento vonalát, ha pedig valami rosszul alakul, kövessék azokat a régi hegyi utakat, hágókat. Láttuk, hogy ott fenn még teljesen épek a fedezékek, kilövőállások, ott állanak a régi harmincketesek a teljes lőszerkészletükkel, még konzerv is van. Ha meg lerobbannak valahol s el kell hagyni a kocsit, szerezzenek öszvéreket, azzal tudnak átjutni. Hát akkor *felejtse el* a Monte Cassinót, főleg a leltárait. Grüssgott, ahogy maguknál mondják, Herr Professor Delius, a szolgálatvezető majd útnak indítja magukat. Az altábornagy szórakozottan kezét adott, kipillantott a harcálláspont kis ablakán s visszamélyedt térképeibe meg Marsalájába.

A szóbanforgó Walter Delius kiballagott a felvonulási térre, itt is az a porózus, átható napfény fogadta, halk zene sündörgött elő a hangszórókból, az édes otthon dallama. "Hát igen — gondolta —, lassan elindulunk Assisi felé". "Umbrische Nacht. / Umbrische Nacht mit Silber von Glocke und Ölblatt. / Umbrische Nacht mit dem Stein, dem du hertugst. / Umbrische Nacht mit dem Stein. //

>>>>> folytatás a 6. oldalon

>>>>> folytatás az 5. oldalról

Stumm, was ins Leben stieg, stumm. // Füll die Krüge um. // Irdener Krug. // Irdener Krug, dran die Töpferhand festwuchs. // Irdener Krug, den die Hand eines Schattens für immer verschloss. // Irdener Krug mit dem Siegel des Schattens. // Stein, wo du hinsiehst, Stein. // Lass das Grautier ein. // Trottendes Tier. // Trottendes Tier im Schnee, den die nackteste Hand streut. // Trottendes Tier vor dem Wort, das ins Schloss fiel. // Trottendes Tier, das den Schlaf aus der Hand frisst. // Glanz, der nicht trösten will, Glanz. // Die Toten — sie betteln noch, Franz."

— Otto Schenk őrmester szolgálattételre jelentkezik — riasztotta ki a második megmaradt verséből az alacsony, tömzsi katona. Delius arra figyelt föl, hogy a kínosan adjusztált egyenruhán nincs sem rangjelzés, sem paroli. "Hát ha nem más, ez Karl Wolff embere" — gondolta meg, miközben a *Wanda* olasz nyelvű hírei kezdtek harsogni a megafonból, miközben még egyszer utána-szólt az altábornagy hangja: "Csak ne feledje el instruálni a fiainkat, Delius, és semmi *Kriminalität*, nur herzlich, mint turistaszezonban, maguknál, mindenért fizetni kell!"

"Fiaink" egyenként lejelentkeztek és beszálltak a látnivalóan csak nemrégiben zöldre átfestett Henschel csapatszállítóba.

— Wener Pauleit, Hans Stichler, Hermann Waetzoldt, Eduar Anton Kriegsmann, Horst Jäger, Martin Seiler, Gerhardt Axmann. "Hét, velem együtt nyolc; Schenk — kilenc" — számolta automatikusan. "Milyen gépies hangon beszélnek, meg ezek a nevek, mintha a birodalom végvidékéről szedték volna össze őket. Békésen szorongatták kézfegyvereiket, mintha csak vadászpuskákat, de aztán a ponyva alatt csak megpillantotta a Panzerfaust vetőcsövét, tányéraknákat, s hirtelen mintha a kezében is valami idegen tárgy lett volna, odapillantott, igen, ez volt a híres 9,02-es MP 41, az altábornagy üzenete a vadászoknak, ha elfeledkez-nének a küldetésről. Ja igen, és mivel is fognak ők fizetni ezen a turistaúton, Reichsmarkkal vagy lírával? — node meglátjuk. Nála volt néhány havi zsoldja is. Hát szóval jó volna a tavak mentén vezető régi hadiúton menni, megtisztulni a *Lagokban* (Bracciano, Vico, Bolsena, Chiusi, Trasimeno), de még gyorsabb a Rómát kikerülő, Terni felé vezető út. A raj — veszteség egyharmad, de melyik az a harmad? Végigpillantott a kocsi-ban ülő hallgatag legényeken, majd maga is beszállt Otto Schenk mellé. Küldetés befejezve — jöhet a turistaút. Otto Schenk elindította a Henschelt, azonnal maximális sebességre kapcsolt, olyan biztosan vezetett, hogy Delius azt vette észre, a csapatszállító egyáltalán nem rángatózik, az úttartása teljesen egyenletes. Schenk mintha kétfele figyelt volna, külön élt a bal és a jobb szeme. Mielőtt elszenderedett, az őrnagy odaszólt neki: "Idé-zen a szabályzatból, Schenk, nincs hadpa-rancunk". "Idegen és ellenséges terepen a lakosság hangulatának kipuhatolása végett... amikor a magasabb egység törzse..." Deliusnak nem volt elég ironiája e sor fenn-költ üzenetének felfogásához, elaludt. Nem sokat fecsegett ez a legénység. Hallgatott, isteni gyönyörben, orgiasztikusan hallga-tott. Nyomorult koponyáikban és zaklatott szíveikben meg lelükben lassan ülepedett le az ölés, lassan kerekedett felül a túlélés képe, ez színesítette arcukat és fényesítette ki

lassan a szemüket, miután áthaladtak a Gusztáv- meg Hitler-vonalon. Ennek a korosztálynak még volt némi esélye arra, hogy a hullabúz és a pokol bugyrainak zaja leülepedjen benne.

Monte Cassino természetadta erőd, volta-képpen egy átjáró, a Liri folyó völgye fölött, ezt a 10 kilométeres nyiladékot uralja a Monte Cassino 516 méter magas tömbje. Az ókori *via Latina* mindig is a félsziget középpontja felé haladó legfontosabb hadiút volt, 1944-ben a katonai térképek szerint a 6-os számú út. A Liri völgyét az I. német ejtőernyős hadosztály — a Wehrmacht elit-alakulata — retesztelte el, egy hegyivadász és egy páncélgránátos zászlóaj támogatásával. 1944. január 2-án az 5. amerikai hadsereg éppolyan katasztrofális vereséget szenvedett itt, mint egykori elődei a római légiók-tól.

Az egymást követő csaták egy amfiteá-trum-szerű térségben zajlottak, arénában, természetes Colosseumban. Ennek a közép-pontjában állott a híres 593-as magaslat, amelyet a német utászok oly módon képe-ztek ki, mint egy termitadombot. Ráadásul egy természetes akadály is védte a német ejtőernyősöket, az úgynevezett kísértetge-rinc, "Fantom Ridge", amely a rohamok utol-só méterein sátáni akadályként nőtt ki a lengyel katonák előtt. Az egész terep fölött ott emelkedik a Monte Cairo hatalmas hegy-tömbje. A német tüzérségi megfigyelők még azt is látják, hogy hány gomb van a szemben-állók mundurján. Ahhoz, hogy a csata amfi-teátrumába betörjenek, a lengyeleknek először mintegy meg kell mászniuk a "Co-losseum" külső falait. A németek az 593-as magaslatnak — az amfiteátrum külső falá-nak — a legtetjét szállták meg, a mögöttük húzódó aréna innen is jól védelmezhető. Az aréna nem más, mint az Albaneta fennsík, rajta a romba dőlt házzal: Loyolai Szent Ig-nác egykor ennek falai között fogalmazta meg rendjének alkotmányát. A fennsík túlol-dalát, félkörívben, lépcsőzetesen emelkedő, erődítménynek kiépített hegyek övezik. Így fest a véres cirkusz.

Az 593-as magaslatra ösvény vezet, ezt kis kaliberű harci eszközökkel nem tudják tűz alá venni. Az ösvény, közvetlenül a ma-gaslat alatt, romos kőkapuba torkollik. A ka-pu és a csúcs közötti terepet már nemcsak az 593-as magaslatról vehetik tűz alá, hanem a kolostorból, meg a cirkusz valamennyi len-tebb és fentebb húzódó sorából és páholyá-ból is. A Passo Cornóról még május 18-án is sortűzeket adtak, amikor a lengyelek már rég előrenyomultak lenn a völgyben. San Angelót a híres Ruffin rohamcsapata védel-mezte, az ő törzséből hívták vissza Otto Schenk közismert mesterlövészt és fejva-dászt.

Mindezt azért kell megjegyeznünk, mert itt olyan jellegű harci cselekmények zajlot-tak, hogy a benne résztvevők az öls meste-reivé kellett hogy váljanak, ennek érdekében mindent el kellett feledniük előző életükből és mindent fel kellett adniuk a jövőjükből. Átkerültek a golyó abszolút idejébe. Ezt a filozófiai kérdést ismerték fel a német ka-tonai vezetők, amikor a gyerek-katonákat ki akarták szabadítani az időnek ebből a fura csapdjából.

Walter Delius mindig is tudatában volt a maga lehetőségeinek: a hátramaradó polgári

életben ő már nem lesz, nem lehet az, akinek valamikor tanult: vezető német művé-szettörténész, alkalmasint egy neves intéz-mény igazgatója, aki esetleg valamilyen jelentős felfedezéssel is bírhatja a nevét — ahogy mondani szokás —, az örökranglistá-ra, amelyet egykor Willamowitz-Moellen-dorff és tanítványai nyitottak meg, nem. *Pentimentót*, átfestést, valahol elheverő re-mekművet sem fog találni — ez a lehetőség örökre elveszett a Monte Cairo lövészbunke-reiben, ahol örökre széttépték az álmait a lengyelek Kárpáti Hadtestének a komman-dói. Egyvalamire azonban képesnek tartotta magát: egy bizonyos hozzárendelésre, hogy esetleg mi miért jelenik meg a képen úgy, ahogy megjelenik. Egyszóval a festmény mögé vissza tudta volna látni az egykori alakokat, ami azt jelenti, hogy képes volt megközelíteni az egykori portréfestő látását, valamilyen embertani képzelem lett volna ez itt eme Isten által ritkán látogatott szegény umbriai tájon. Mert szegény volt ez a vidék, ahol most a Henschel egyenletesen haladt alvó és szendergő utasaival. Delius ébred-e-zett, a sziklaoldalba vágott, hallgatag háza-kat figyelte, a nehézkesen gomolygó füstöket s visszaemlékezett az öreg Salvemi-ni meséjére: amikor a nagycsalád ott fent a Chironzón minden, napi szükségletre szánt ennivalójából kifogyott, akkor a kisfiút le-küldték a völgy valamelyik nagyobb telepü-lésére vagy nagyobb gazdájához, egy libával. Egy libával — akár egy kompozíci-ón... Amikor pedig a kisfiú kenyérre alku-dott, penészes kenyérre, persze, mert ugyan ki adott volna el nekik friss sütetű kenyeret, akkor a gazda avagy nagyobbik béres fia megkérdezte, hogy ugyan mire kell nekik a penészes kenyér, a válasza pedig, hogy hát megenni és nem az állatoknak, jóvérű dur-vasággal és valamilyen különös, tájjellegű kegyetlenséggel felrohögött, mondván, hogy az embereknek nem penészes kenyér jár — és bevágta előtte az ajtót. Aztán esetleg egy kis zsák maléval ballaghatott vissza a dom-b-ra, a komor tekintetű családhoz, a minden-napi szörnyű robotba. Ezek az emberek aztán dolgoztak: boldognak mondhatta ma-gát, aki a feles földön húzta az igát a dohány avagy kukoricalevelek között — Umbria ne-héz, bódító illata. S ezért aztán a férfiak ko-rán haltak el: valamilyen vérmes búskomor-ság szikkasztotta át őket a túlvilágra. Az asszonyok alig enyelegtek, már epedezhet-tek is, aztán meg szikkadtak, szögletesedtek ők is.

— Merre tovább, őrnagy úr? — riasztotta fel az umbriai álomból Schenk.

— Hát csak tovább... lássuk... pillantott a térképére... Acquasparta, ez egy híres fürdő-hely, Todi, aztán a Tevere völgyén előre. Perugiaig... a régi hadiúton. Nevezzen ki egy megfigyelőt és egy biztosítót, semmilyen forgalom nem látszik erre felé. Unott mozdu-lattal hátranyújtotta a lábai között tartott ro-hamkarabélyt, húzott egyet szeretett konyakjából és hátradólt az ülésen.

Delius egyik első rögeszméje az *arcok* vol-tak: amikor állomáshelyére indulva végig-utazott Umbrián, megfigyelhette azt a titokzatos keveredést... nyugodtan állítha-tjuk, egykori népfajok keveredését. Egy alka-lommal a híres, messze földön ismert, éj-szaka is megvilágított szentélyben szemlé-lődtek Beppinóval, a neves (orv-)vadásszal.

Akkor látta, hogy milyen az igazi keveredés... ahogyan a Marche, Toscana és Umbria határvidékén összeáll egy új faj. A tengerpartiak összehúzott szemeiket és keskeny homlokukat hozzák, a született umbriaiak — etruszk-utódok — kerekded formáikat és robusztus termetüket, a toszkánok pedig az orrukat s a szemük színét. Néha előbukkan egy hatalmas termetű asszonyság — bátya, aki köré udvarok szerveződnek, az egész élet, aki egymaga elvezényel egy egész völgyet a maga hamis és zavaros férfinépével. Egy matriarcha. Alapjában véve azonban istentelenül csúnya népség volt ez az egész gyülekezet itt a Madonna di Canoscio környékén —, de oly jókedvűen sütötték a *salicciát*, harapdálták a *porchettát*, s itták hozzá méregerős boraikat, nevetgéltek. Rá pedig ügyet sem vetettek — persze azért néha mintha elcsípett volna egy-egy nyílhegy élességű és hidegségű pillantást.

De Beppino sem volt akármilyen: ugyan tudta, hogy semmi baja nem eshetik — még '942 őszén, amikor alakulatával idevezényelték — mégis, Beppinóval vadászni borzongató egy dolog volt: a vadsága tette volna, hogy alkalmasint, amikor az ölés ősi gyönyörét látta ezen az arcon felvillanni, néha az őrnagy maga is a vad szerepében érezte magát, hiába volt ott az oldalán a P 39-es Walther. Először is itt volt Beppino fegyvere, az eredetileg is művészien gravírozott, majd fel-fürt tizenkettes Beretta, a gyönyörűen cizellált csőfaron feltűntek a név kezdőbetűi

tudni megkeresni, ha itt eltéved. Fegyvert errefelé végképp ne használjon, mert itt ismerjük ám egymás fegyverének a hangját, nem szabad."

Aztán elváltak, egyszer-kétszer hallotta a Beppino Berettájának a dörgését, avagy többet? Visszhangot? Elgondolkodva ballagott a vadgesztenye alatti ösvényen, majd egy különös ötlettől hajtva mégiscsak feltért a vízmosásra, a platóra, ahol két méter után teljesen beleveszett a szeder- és vadrózsaindák sűrűjébe, meg valami számára ismeretlen barkás bozótba. A szó legszorosabb értelmében: bele veszett. Azt sem tudta eldönteni, hogy alattuk próbáljon átkúszni, avagy — mintegy maga alá gyűrve — járni rajtuk. A fegyver egyszerűen ide-oda rántotta, horgonyozta, valami tisztán ördögi logika szerint. Órákba került, amíg kiszabadult, méghozzá annak a cölöpszerű somfabotnak a segítségével, amit egy éber pillanatában rohamkésével levágott. A csizmája is lucskos volt a víztől, mire visszaérkezett a legutolsó házhoz, azaz várig. Itt már nyugodtabban szemlélődött, előreszaladt egy barátságos kiskutya, s elkezdett neki játszani, szimatolgatni. Majd előtűnt a szopora beszédű gazda is, meginvitálta egy poharacska borra. *Un gocceto — accetto*. Persze a kortyocskából hosszas beszélgetés lett, s arra a kérdésre, hogy miként lehetséges egy öregembernek egyetlen kiskutyával itt élni, az öreg farkasnevetéssel csak annyit válaszolt: "Hát hiszen az őrnagy nem látta azt a nagyobbikat, ame-

esnék — többszámaban fogalmazott — neki vége.

Igy hát vissza kellett indulnia a szürkületben, s ekkor következett be a csoda, *il mistero*, mely szót ő egyébként lapos tirolit hitéből eredően soha ki nem ejtett volna a száján. Persze az is lehet, hogy egyáltalán nem erről volt szó, hanem valami *megesésről*, a szó szellemi értelmében vett megejtettségéről. Amint akkor holtfáradtan visszabotorkált a kis hágó ösvényén, megpillantotta a hatalmas *azienda* füstölő kéményét, közeledett. A szintén várszerű ház előtt nagyobacska juhserég volt akkurátusan bekarámozva, egy helyre terelve néhány tehén, szamarak. Tutta la mandria.

Közeledtével elkezdtek ugatni a kutyák, s előjött egy hatalmas termetű asszony.

— Mit akar?

— Nem akarok semmit, Delius őrnagy vagyok, itt vadászom a közelben és a saját lábamon ma aligha tudok visszamenni a völgybe. Tudja, ott van az alakulatom, a *szövetségesek*. (Azt ösztönösen nem mondta, hogy a *németek*.)

— Jöjjön be, de a fegyvert nem szabad behozni a házba. — Martina — kiáltotta, erős, süvöltő hangján, —, gyere elő!

Erre a ház előtti épületből előjött a *colpo di fulmine*, a villámcsapásszerű leány — ahogy itt errefelé mondják, ámde Delius nem szerelmi értelemben "talált rá", nem. Ez volt az az arc, amelyet az őrnagy addigi tanulmányai, megszámlálhatatlan képen és avas szagú templomok freskóin keresett. Ez volt az etalon, Perugino madonnáinak finom ívű szemöldökével, nemes orrával, ámde a hatalmas lila tónusú szem és az arc és a parányi áll kerekded formái szinte szétverték a fő arányokat. És az egészen volt valami istenáldottság, vidámság. Delius tudta a nagy portréfestők titkát, azt, hogy az arcképen mindig megjelenik a festőnek, a másoknak az egzisztenciája — az, ami vagy hiányzik belőle, vagy ami excedens benne. De ő maga egy Másikban, ami csak a teremtes élet-halál viszonyaiban szokott előfordulni.

— Martina, zárd be ezt a fegyvert a füstölőbe — szólalt meg az asszonyság.

— Micsoda? Füstölőbe? — kerekedett el az őrnagy szeme.

— Igen hát — mosolyodott el szélesen az asszony —, talán nem képzeled, hogy a házba? Hányszor mondtam?! — Hát akkor jöjjön, nézze meg, hogy hova tesszük. *Venga* — mondta immár kedvesen, Delius most már felfigyelt a hasonlóságra: az acélos tónusú fekete haj, a sajátos magas fejforma...

Furcsa zavarában a füstölőt kezdte el nézegetni, ezt az usque harminc négyzetméter alaprajzú, emeletes, bátyaszerű építményt. A téglapadlón finom borókatűz füstölgött. Felnegett: emeletnyi magasságban koszorúslag lógtak a különböző sonkacombok, rúdszerű hatalmas szalámik. Látszott a felső szint kék majolika-borítása...

— Füstölde... — szólalt meg akaratlanul.

— De jól beszél a nyelvünkön... nem füstöldének épült az, hanem egy kis ház volt, de ahogy nőtt a család, itt megépítettük ezt a nagyobbát, aztán ebben a régi ben most füstöljük a három család húsát. Az asszonyság ezután szabályos hívó hangra váltott.

— No jöjjön be, vacsorázzunk, aztán aluszunk egyet s reggel Penzo a számmal lekíséri a völgybe.

(befejező rész következik)

Engel Tevan István: Cirkusz

és egy szám. De még sokatmondóbb volt a lőszér... készlet. Immár jócskán elhagyták a legutolsó várszerű házat a domboldalon, a híres Ghironzo felé, amikor Beppino megmutatta — kilencnek álcázott — madarász-patronját (persze ez is tiltva volt): kisujjbegynyi ólomkolyók erős zsinórral összefűzve. Amikor szétterül — négy négyzetméternyi felületet fog be — magyarázta Beppino. Innen vadgalamb nem menekülhet. "Igen — gondolta Delius — itt valóban a vad mindenáron elejtése a cél, semmi más." Végül is itt a kulacsból, a Beppinóéból, ha jól meggondolta, ez volt a kísérő egyetlen barátságos gesztusa; közben magyarázta a vidéket. "Bárhová ér itt errefele, mindig a Madonna di Canosciót figyelje" — mondotta volt Beppino. "S még egy dolog, őrnagy úr... magának nem szabad letérnie az ösvényről, és soha ne menjen vissza még egyszer ahhoz a házhoz, ahhoz a gazdához, ahol már egyszer volt, érti? Soha!" "De miért?" "Mi emberek néha furcsák vagyunk... én nem fogom

lyik csak azt várja, hogy mikor udvarolja le a lábáról a vendéget a kicsi! Ha-ha-ha." Aztán elmesélte — "maga békés ember!" — felkiáltással, hogy az építmény tulajdonképpen refúgium: ha az egyik oldala kigyúl, még mindig van idő a magasba futó átkötő részen, tulajdonképpen egy belső udvar felletti fedett átjáró folyosón a ház másik szárnyába menekülni, s ezen a folyosón tartják a gabonát, a sonkákat, a bort, mert ott soha nem láthat tüzet. De előfordult régen, hogy a szomszédok is ide menekültek a völgyből, hiszen amarról, a templom felől alig megközelíthető. "De hát kik ellen védekeztek? — hát a Borbone poroszloítól, papoktól, brigantiktól." "Mikor elfogyott a pénzük meg az eleségük, mindig rajtunk ütöttek, s ha sikerült befűteniük ide alá, mindent, de mindent elvittek" — tette hozzá. "Az istenverte papjai meg a Borbone brigantijai, még az apám is megélte." A macskaléptű öregember szeme felszikkasztott. Megkérte Delius, hogy ne aludjon ott — ha netalán valami bajuk

SERÉNY MÚMIA 146

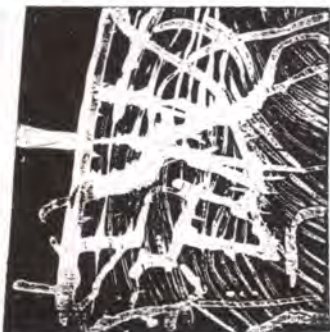
ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince '99

KARÁCSONYI ZSOLT VERSEI

Legyen egy sereg...

Legyen egy sereg éppen úgy,
hogy te lehess a hajtó,
vagy felvágott ütőerek
és nád nélkül a tar tő.
Tartsd a táj oly dolgot el
mi tűnne már a ködbe,
ha titkát sárkány nyeli el,
végül visszaköhögje.
Köhögés helyett oly kötés
zárja be, tartsa vissza,
mely nem bilincs és nem lakat,
sötétebb mint a tinta.
Legyél sereghajtó mögött
a jel, hogy hátravan még
az elhagyott táj és szelek,
a seregről egy emlék.

Az apród jótanácsa

Abban a hadjáratban lesz idő
levelet írni, győzelem győzelemre,
napra nap, a hadjárat alatt, az
ütközetekben, nem lesz okod a
félelemre. De ha békét kötsz, az
legyen béke vagy fűszál az agyagban,
amelyből a fecskék... ha már szerencséd
volt legalább várd ki: húsz év múlva
lesznek-e még vándormadarak. Azon
a télen szerencséd lesz, de ha aztán
támadást parancsol, törd össze a kardod,
koronán vagy a földön.

Az eljövétel

Így utólag bármit megköszönni hiba, a hátad mögött
felégetett ország, benne a Halászkirályal. Mert vannak
török, amelyek maradni kóvánnak, bár indulásból
kijelenthetem, nem hasonlítasz a törökhöz te sem.
Igazolódnak az előérzetek, tavaszra nyár jön, nyárra
ősz, jeleket őriz meg a föld, de indián barátaink
messze, nélkülük ma még minden érthetetlen.

Valaki kedvező áron felajánl neked egy felhőt,
két ember nyugodtan üldögélhet rajta. A felhőért
tehetnél egy érzelmét letétbe, az indiánok ha beállítanak
torkon akadhat tán a jó falat, a mézesmázos változatot
követheti egy durvább, valami tördarab, egy felégetett
ország, igazolódnak az előérzetek, és eljönnek az
indián barátok... A föld megőriz, néha még jelezz.

Gyarmati áru

A gyarmatokra jó fiúkat küld az Úr,
a mélyfúrások művészei ők, nem
lepódnak meg a csökkenő fejadagokon,
elülnek csendben, az utazás se érdekli
őket, csak az a lassú emelkedés néha,
tudod, ami zörgéssel jár és azután
felbukkan a horgony.

"Ó kapitány, egy bővebb jellemzésre
mégis szükség van a mai időkben, tán
erre jár egy tengeri farkas, vagy bármilyen
kísértethajó, bolygó hollandik személyzetét
nem várja tárt karral e táj. Persze, tudom,
a gyarmatokra csak jó fiúkat küld az Úr,
de látod Ausztrália hogy járt, Tomisba
bármelyik amatőr költő nyugodtan
beállíthatott."

"Nézzé, akiket hoztam, rabszolgák csupán,
az ön szerszámai, használja őket kedve
szerint vagy adja tovább, megrongálódott
erkölcsüket aládúcolják magukkal ha kell.
E tartomány az ön jó uram, a mélyfúrásokat
önre bízta urunk a király. Ha talál valamit,
néhány percig egyes egyedül az öné,
míg ki nem mondja végülis: olaj."

A páncélszekrény

Olyan csavarok birtokába jutottunk.
A titkos raktárakból hoztuk elő őket,
és vegyétek úgy, e csavarok csak vesszők
egyéb szerszámaink mondatai között.
A páncélszekrény: urunk és istenünk,
minden kis rekeszében gyöngy-üzenet,
minden rekeszében üresség.
Azt mondja a sámán, legjobb e szekrényt
örökre becsavarozni, senki se jusson
a rekeszekhez, beljebb sose érjen
oktondi tekintet.

Ahol te sétál
Ahol te sétál
tehetné
ott eltölthetné
tán egy esté
figyelné merre já
a szé
s a szá
ha félrebeszé.
Megmaradná
a kezdetekné
és onnan ne
is juttatá tú
kivárhathná
egy langyos esté
egy mesé
mi elmondható

Ahol te sétál

Ahol te sétál
tehetné
ott eltölthetné
tán egy esté
figyelné merre já
a szé
s a szá
ha félrebeszé.
Megmaradná
a kezdetekné
és onnan ne
is juttatá tú
kivárhathná
egy langyos esté
egy mesé
mi elmondható

Török alagút

Apám a gróf az alagút leghátsó
részeinek titkát nekem már nem
adta tovább, ami sejtésként
megmaradt: távoli hívás.

Nyári árvíz egy régi pince mélyén,
halakra várva egy ajtó tutaján.

Cselédjeit hagyta hiedelmekben.
Egy rejtekút szellemei:
a víz színén száz sárszínű turbán.
Hadseregek fulladnak meg így.

Apám a török alagút titkát már
nem adta tovább. Amit szépapák
szépapáitól: azt le se írta.

Miatta, hogy ijedten egy ajtó
tutáján. A kulcslyukon át
beszívárogo a víz.

Zöld

Valahol a felső tenger egy lakatlan
szigetén él valaki, a neve: Zöld,
tárgyai közt a megszokottság,
északi szelek. Úgy sejti Ő az
utolsó, kezében morzsolja el a
csenevész növényzet egy-egy levelét.
Azt hiszi egészen egyedül van, pedig
hát közel vagyok hozzá, épp letéptem
egy levelet, színe az ő druszája.

ORBÁN JÁNOS DÉNES

A vészbanyak feltámadása

Minekutána az isteni gondviselés és a földi maecenatura jóvoltából az Úr ezerkilencszáz-kilencvenhetedik esztendejében az emberiség elé bocsáthattam a boszorkányok újkori térhódítására figyelmeztető könyvet, a *Redivivus Maleficarumot*, más néven *A boszorkányok feltámadását*, én Jacob Henger, minden idők legpotensebb inkvizitora, kit manapság György Attilaként dicsérnek és gyaláznak, ismét jelentkezem, mégpedig ezekkel a sorokkal.

Mielőtt a lényegre térnék, és beszélnék az életemben történt gyökeres változásokról, hadd emlékeztessék azokat, akik nem olvasták *Maleficarumomat*, annak néhány alaptézisére, mely tézisekkel forradalmasítottam a férfi-nő viszonyt, a mély- és magaslélektant, a varangyos béka gasztronómiai hermeneutikáját, s végül — de nem csak az utolsó soromban — az irodalmat:

Léteznek szép és gonosz nők.

Idem, időnként a férfiak hajlamosak belezavarodni szép és gonosz nőkbe, akik úgy játszanak velük, mint Kund Abigél macskája Bárczi Benő egerével.

Idem, az igaz férfitú szívesebben üzekezik gyönyörű és tüzes fehéreppel, mint randa és frigid némberral, kecskével, nílusi krokodilussal vagy komodói varánusszal.

Idem, ha a boszorkányok banánt esznek, én is arra gondolok, amire kedves olvasó.

Ne fészöld még vissza, kedves olvasó, hátadnak forradalmi megállapításaim által felborzolt szörzetét, mert én, a nyughatatlan inkvizitor, újabb meglepetéseket tartogatok számodra!

Ugyanis nagyhírű könyvem megjelenése után két héttel, egy misztikus nyári esten, Szeklerburg városának egyik kávéházában üldögéltem. Testem egy széken ült, és autodafét kortyolgatott egy krigliből, míg hatalmas inkvizitori lelkem három széket foglalt el, és mámoros excitációk emlékének óborát szűrölte, ugyancsak az én kontómra.

Lilith és Azáel lányaira gondoltam, szerelmük felettébb veszedelmes, ám mézédés kárhózára, s simogattam pompás inkvizitori Excaliburomat, derék fegyveremet, mely sosem hagyott cserben, s ezúttal is fenyegetően fölemelkedett, hogy bármikor lesújthasson az utamba kerülő boszorkányokra. Majd bölcs barátom és mesterem, Henricus Excitoris emlékét gondoltam képzelmem virágival, a nagy Excitorisét, kit idestova ötszázötven esztendeje láttam utoljára, egy csábos vasszűzekkel, csigákkal és ostorokkal kitudón felszerelt, egyházi tulajdonban lévő sztriptízbárban, ahol egy érzéki spanyolcsizmát viselő boszorkányt táncoltattunk, záróráig. (Emlékszem, különösen gyanús volt, hogy ágyékát tenyéren helyen háromszög alakú fekete szörzet borította, s mikor észrevettük, hogy mellbimbói két sárgadinnye nagyságú halmon helyezkednek el, boszorkánysága immáron tagadhatatlan volt.)

Hirtelen egy pókfónálón bikanyakú férfiú ereszkedett le a mestergerendáról, és pilanatok alatt elfogott, kínvallatás alá vetett és agyoncsapott három ott ólálkodó boszorkányt. Módszereiről rögtön ráismertem.

— Excitoris! — hördülten fel.

— Üdvözöllek, Jakab — köszöntött a hős, leseperte lelkemet az egyik székről, és leült asztalomhoz. Lelkem mordult egyet, majd megpróbált a megmaradt két széken elférni.

— Mi járatban vagy, mesterem? — kérdeztem, bukfacezvéen a viszontlátás öröme-től.

— Igen — felelte a bölcs Excitoris, és egy meszely bort rendelt, és a bor ellenértékét követelő pincérlányról lerántotta a leplet, és kárpadra vont. Majd inkvizitori szeméit belémélyesztette csakráimba, és két óra múlva megszólalt:

— Szép a rút és rút a szép!

S mielőtt szóhoz juthattam volna, felszókölt az asztalra, és karbatett kézzel eljárta a kállai kettőst, a mezősegi ropogóst és a Katyusát, s közben imígyen énekelt, mezzoszoprán hangon:

*Tüzes gyíkszem, békaháj,
Varjúvelő, kutyaszáj,
Kutyatejű sűrű mérge,
Kuvikpelyh, vipere kerge
Hadd buzogjon, főzve, sültve,
Pokoltűznél, öblös üstbe!**

— Mit sugallsz bölcs és rejtelmes szavakkal, mesterem, és miért nem Szabó Lőrinc fordításában? — kérdeztem, midőn visszaléptem.

— Bizony mondom néked, Jakab, testvérem, derék tanítványom, művedben megfedkeztem a vészbanyakról — dörögte Excitoris, majd modern befogadásiestétikai és hermeneutikai módszerekkel bebizonyította, hogy Szász Károly fordítása íze-sőbb a Szabó Lőrincénél, pódiumszínpadot épített, véleményét alátámasztotta három mono-, két sztereo- és négy bonyologgal, tíz percig hajlongott a tomboló közönség előtt, tüzes billoggal autogramot osztogatott a rajongó hölgyeknek, majd beleült az Illés szekérébe, és a Himaláják jeges csúcsaira hajtatott.

Nekem pedig nem volt maradhatásom. A történetektől szédelegve léptem ki az utcára, és hazafelé indultam. Lelkem dohogva követt.

Az utca néptelen volt. Zuhogott az eső, de különös módon csak énram, és érdekes módon esőcseppek helyett varangyos békák potyogtak az égből. Csurombékásan értem haza; végig gépiesen ismétellem magamban Institoris szavait:

Szép a rút és rút a szép...

Otthonomba érve békaherét vacsoráztam beléndekkel és csattanó maszlaggal; majd megágyaztam a jobb időket is megért kárpadon, és mély inkvizitori álomba merültem.

De másnap már kora hajnalban magam mögött hagytam Szeklerburgot, hogy a várostól északra elterülő végtelen varangyosgölöncséri erdőben megkeressem a vészbanyakat, kikről mindezidáig dicstelen módon megfedkeztem.

Három napon, három éjszakán és egy örökkévalóságon keresztül bolyongtam a félelmetes vadonban, hol még a fák is lábujjhegyen járnak. Éhemet galócákról gyűjtött legyekkel és Isten teheneivel vertem el. S midőn már kétségbeesetten vissza akartam fordulni, végre, a sündisznók taposta ösvényen, szembeípegett velem egy tőporódott anyóka, hatalmas elejtett vaddisznót cepelvén gyöngye vállain. Az orrán éktelenkedő

óriási szőrös szömörcsről rögtön rájöttem, hogy a vészbanyak közé tartozik.

— Üdvözöllek, szépfiú! — sipította a banya. — Ha megmondod, mi ez itt, a vállamon, a magadéva tehetsz!

Harsányan felkacagtam, cinikus válaszra készülődve, de a banya megelődött.

— Miért, azt hiszed, nem esmérem a köz-nép tréfáit? Na jer, fiam, vedd át széles válladra ezen kicsiny rózsaszín malac terhét, s kíséj hazáig. Ott majd megtudod, amit akarsz, s ebédet is készítek tenéked.

Vállaimra vettem a vaddisznót, s bár meggörnyedtem súlya alatt, de férfiasan cepeltem a vészbanya kulipintyójáig.

A banya asztalhoz ültetett, s híven követvén a Shakespeare-i receptet — Szász Károly fordításában — pompás ebédet rittyentett.

S hogy utána mi történt? — tán még az én derék pennám is gyöngye ahhoz, hogy leírjam, szavakra nem fordítható az az érzés, mely hatalmába kerített, ahogyan hallgattam beszédét, figyeltem mozdulatait. Ismert engem, és ismert mindent. Ismerte a múltat és az eljövendőt, és a jelen tangenciális pillanatát is oly könnyedén csipentette hüvelyk- és mutatóujja közé, akár egy tetvet. Ismerte a filozófiát, a történelmet, az irodalmat, a matematikát, az atomfizikát, Einstein relativitás-elméletét, a Kámaszútrát és a napi sajtót. Nem volt hatalmam felette, én, ki századokon át boszorkányok hordái felett diadalmaskodtam derék Excaliburommal, megsemmisültem eme bölcsesség előtt. A bölcsesség aurája beragyogta a vészbanyát, és megértettem Institoris sejtelmes szavait, hogy *"szép a rút és rút a szép"*. E misztikus fény ragyogása megváltoztatta ostoba kultúránk esztétikai kategóriáit. A vörös és lángoló hajak, a vakító fogsorok, az ívelt, feszes, vonagló, tejfehér testek, a tomboló szeszélyek — a boszorkányok varázsa szerte-foszlott, és én leküzdhetetlen gerjedelemmel vettem rá magam a vészbanyára, csókoltam ősz haját, foghíjas száját, marcangoltam fonnyadt, aszott testét. Felejthetetlen az az éjszaka, az izmos, fiatal férfitest és a misztikus bölcsesség násza, a Test és a Lélek egyesülése, a szépség rútsága és a rútság szépsége. Akkor én, Jacob Henger, újjászülettem, félezernyi értelmetlenül elfecsérelt év után.

Midőn másnap délben felocsúdtam az életem legszebb szeretkezését követő édes álomból, egy tisztáson találtam magam. A kulipintyó meg a vészbanya eltűnt, én pedig ezernégyszázötvenhat napig mámorosan vándoroltam a vadonban és a lápokon, vészbanyak szerelmében feredve, tapasztalatokat gyűjtve, hogy megírhassem életem főművét, a *Redivivus redivivusát*.

*

Tudni kell mindenekelőtt, hogy a vészbanyak az ördögök öreganyja és egy kísértésbe vitt, filozófiai gondolkodásra hajlamos remete nászából született leánytól származnak, ki az orra hegyén lévő hatalmas és szerfelett szőrös bibircsók jóvoltából a Szömörce nevet kapta. Megáldotván a jövendőbe látással, Szömörce megígérte Lucifernek, hogy a 666-os nem lesz nyerőszám a lottón, ezért az elűzte a pokoli körökből, és megátkozta, hogy leszámazzottjai, a vészbanyak, mindenhol kivétel, erdőkben, lápokon és nedves barlangokban tengessék napjaikat.

A vészbanyakat halandó anya szüli, a po-

>>>>> folytatás a 10. oldalon

Engem, Jacob Hengert, a szerelmes inkvizitort azonban leginkább a vészbanyák szerelme izgat. Az áldozataikat szerelmi praktikákkal megrontó boszorkányokkal el-

Mert szép a rút, és rút a szép.
És én, Jacob Sprenger, a történelem legpoptensebb és legérzelmesebb inkvizitora, kit manapság György Attilaként dicsőítenek és gyaláznak, esküszöm, hogy megírom ezt az új korszakot megnyitó, a kultúrát és az esztétikát megváltoztató, forradalmi paradigmát és remekművet, s e mű tankönyve leszén minden igaz szerelemre áhítózó férfitársamnak. Megírom akkor is, ha varangyos békák, varangyos elefántok, varangyos kritikusok, ha vénasszonyok potyognak is az égből.

*Shakespeare: *Macbeth* — *A vészbanúk dala*,
Szász Károly fordítása

Tamás Pál fémdomborítása

(Csáth-hamis)

19., október 21

1/2 11-kor beléptem rendelőmbé. M. Karolina szemfájásra panaszkodott. Ez a 28 éves nő most volt először consultatió, de nem tudta titkolni, hogy más is érdekli. Affektált; az analysys segített őt megismernem, ránézésre: valószínűleg gyermekkorában hangyabolyba ült, s azóta tudattalanjából szexuális hysteria formájában föl-föltör a csipések okozta kéjes, altáji fájdalom. Megkértem, vetkezzék meztelenre, hogy szemét jobban megvizsgálhassam. Meglepetés ért: batisztिंगेस्कје alatt különös emlők rejtelkedtek, az egyik feszes volt, de visszataszító bimbóval, a másik hervadt, de három gyönyörű, rózsaszínű bimbó díszítette. Erectióm támadt, leküzdendő elhelyeztem 0,02 P-t. Ám ágyéka ismét meglepetést okozott: fanszörzete tiszta ősz volt. Széles csípője egy cérnavékony és egy szép vastag comb fölött ringatózott. Halovány, kelőtészta-szerű, ragyás arcával, sűrű, fekete bajszával dialecticus ellentétben állt testének szépsége. A P nem hatott. Condommal meglőttem, equinus positióban, majd hirundo rustica positióban, sans condom. Kéjérzésem átlagos volt. Karolina némán élvezett, de arca kipirult és vonaglott; a tapasztalat kedvező volt. Azután Andrenalinnal kezeltém, szemfájása elmúlt. A 30 korona honoráriumból 40 koronát lealkudott. Hatékonyabban kell dolgoznom, jövedelemem évek óta csappan.

Mosdás, defecatio, 0,03 P, de euphoria ismét nem volt. 3/42-kor ebéd a New Yorkban, Pesti Hírlap, 18 szál King. 3-kor ismét munka.

B. Mariann, ez a 32 éves asszony egyike volt leghysteriásabb pacienseimnek. Fél éve járt már consultatióra, midőn megtudtam, hogy L...szky gróf desvirginálta, canis positióban, de egy gazdag könyvelő vette feleségül. Férje, ez a nevrozus újgazdag féltette mindenkitől, még saját magától is, ezért személyesen nem találkozott vele, de minden nap írt levelet, mit a szobalánnyal átküldött nejének szobájába. Az egyik levél alapján láttam, hogy mit akar ezzel elérni. De nem sikerült neki. Az asszony sánta volt, és trombozisban szenvedett; többször tyúkvírág kenőcsöt applikáltam.

Zokogva lépett be, de láttam rajta, hogy mit akar. Lehúzta hosszúszáru, amerikai, fűzős cipőjét. Trombosisára most egy édes, ned-

>>>>>>>>>>>

JACK BARNES

Apám, a rablóvezér

(western)

(folytatás)

TIZENHETEDIK FEJEZET
Mindenki lövéseket ad le,
kivéve Thomstont: ő ugyanis
a reményt adja föl

Az első ágyúlövés után jött a második, harmadik, és mintha elszabadult volna a pokol — félórán át tartó repesz- és tűzeső árasztotta el a környéket, évszázados fák törtek derékba, bokrok repültek szanaszét, sőt, egy eltévedt golyó a gerendaházat is megrongálta. A rablók némán lapultak rejtekeiken a tűzijáték alatt, egyetlen golyót sem lőttek ki az ellenségre. Igaz: a szakadatlan vijjogás meg a robbanások alaposan próbára tették az idegeiket, de tudták: ilyenkor kibújni a lövészárokból kész öngyilkosság. Az ellenség nem takarékoskodott a lőszerezéssel, a lövedékek szünet nélkül záporoztak, s egy jól irányzott golyó a lövészárókba csapódott, egy halottat és három sebesültet hagyva maga után.

— Ki halt meg? — kérdezte fojtott hangon Bob, s arca halottfehérre sápadt.

— Jones — súgta reszkető szájrémekkel az egyik, s az alvezér lesütötte a szemét. — Nyugodjék békében! — mondta aztán és keresztet vetett.

Néhány perc múlva, amikor már úgy tűnt, hogy az ágyútűz az idők végezetéig fog tartani, hirtelen minden elcsendesedett, s az össze-vissza tépett tisztásra ijesztő némaság borult. Az emberek szorosabban markolták fegyvereiket s szorongva pillantottak a vezér felé, de Rigoletto merev arcvonásairól nem sokat lehetett leolvasni.

Talán egy negyedóra is elmúlt, amikor a túloldalon a fák közt óvatos mozgólódásra lettek figyelmesek. A katonák csatárláncba fejlődve nesztelenül nyomultak előre s néhány, futva megtett lépés után lehasaltak a fűbe. A kitűnően álcázott lövészárkot lehetetlen volt felfedezni, így nem csoda, ha Fafey ezredes parancsa úgy szólt, hogy hacsak lehet, a bokrok vonaláig haladjanak előre s az újabb parancsig ott fészkeljék be maguk.

Tom Spencer és Ben Fafey jól leplezett megfigyelőhelyükről távcsöveikkel követték a fejleményeket, s az ezredes elégedetten súgta oda a törvénybíróknak:

— Ezek sehol sincsenek. Fogadni mernék, hogy már az egyenruha látványától inukba szállt a bátorság!

A szakasz már csak ötvenméternyire volt a bozótól, s az ezredes Thomson századoshoz fordult:

— Öt perc múlva indulhat a második...

Szavait iszonyatos fegyverropogás szakította félbe.

Úristen!! Mi ez?! A bokrok közül kicsapó váratlan sortűz a katonák zömét lekaszálta, aki pedig csodával határos módon sértetlen maradt, esztét vesztve rohant visszafele, nem törődve azzal, hogy így biztos célpontot nyújt az ellenségnek. Ben Fafey megtántorodott.

— Thomson! — ordított rá Tom Spencer a beosztottjára. — Azonnal fedezni a visszavonulókat! Menteni a menthetőket!

S pillanatokon belül heves puskaropogás válaszolt a rablók sortűzére. Az első szakasz emberei közül azonban így is csak keveset sikerült megmenteni. A siker láttán a rablók örömmujongásba törtek ki, s Bob meggörnyedve szaladt oda a főnökéhez:

— Most kellene egy rohammal elsöpörni őket! Biztos, hogy ott túl kitört a pánik!

Rigoletto azonban megrázta a fejét:

— Még korai. Csak a vesztünkbe rohanunk. Senki se mozduljon, amíg nem adok rá engedélyt!

Garry, aki összekötő volt a derékhad és a balszárny között, lélekszakadva vitte meg a hírt Teddnek. A siker hallatán az embereket elkapta a harci kedv, s a vezérnek nem kis erőfeszítésébe került, hogy lebeszélje őket az azonnali rohamról.

— Nyugalom, nyugalom — intette le őket a Halhatatlan. — Nehogy azt gondoljátok, hogy ezzel véget is ért minden. Sanjos, nem maradhatunk le semmiről...

— Pedig — kockáztatta meg Garry, főnöke nem kis bosszúságára —, ha most rögtön oldalba kapnánk őket...

— Akkor egy hét múlva már kaszálnának is a fűvet a sírodról — mondta Tedd, s visszaparancsolta Garryt az őrhelyére.

— Az istenfáját neki! — szitkozódott a túloldalon Fafey ezredes. — Egy csapásra tizenöt halott. Ezt még, istenemre, megkeserülük!

Tom Spencer parancsára ismét ágyútűz alá vették a tisztást, a két vezér pedig visszahúzódtak tanácskozni.

— A felderítők egy szót sem szóltak arról, hogy ezek a gazemberek védelmi vonalat építettek ki! Pedig Ön azt mondta, hogy a legjobban ismerik a környéket és megbízható emberek!

— Ez így van — mondta Spencer higgadtan. — De úgy néz ki, hogy a rablók kijátszodták az éberségünket... Vagy pedig sebtében ásták ezt az árkot, s a felderítőknek már nem volt idejük megneszelni... Egyébként csak rá kell pillantani a térképre, s látszik, hogy ez a tisztás stratégiaiilag az egyik legfontosabb pontja a Keselyűk Ormának. A tanya a túloldalról, a meredek sziklafal miatt megközelíthetetlen. Ha ezen túljutunk, az "erődjükből" már könnyű lesz kifüstolni őket.

— És ezek a sziklák? — bökött a térképre Fafey.

— Ezek? Mit kezdenek azon a kietlen ormon? Legfeljebb két napig ha kibírják ott, az éhség és a szomjúság hamar lehozná őket onnan.

— De mit tegyünk most? Ássuk be mi is magunkat?

Tom Spencer a fejét rázta.

— Fölösleges. Thomson százados, aki a legtalálékonyabb az embereim közül, elküldöm néhány önkéntessel, hogy próbáljanak a túloldalon a sziklák közt felkapaszkodni s támadják hátba Rigoletto embereit. Addig mi itt szórakoztatjuk őket, s ha két tűz közé kerülnek, leszámolunk velük.

— Gondolja, hogy sikerülni fog?

— A századosért kezeskedem.

— A felderítők szerint még két banda csatlakozott Rigolettóékhöz.

— Igen, Don Giovanni és a Halhatatlan. De ennek csak örülök. Két utat takarítottunk meg vele.

— Nem vágtuk túl nagy fába a fejszénket?

— Eh, dehogy — legyintett Spencer. — Isten és az igazság a mi oldalunkon van!

— Csakhogy Rigolettóék ezt nem tudják — nevetett kesernyésen Fafey, s lóra ült, hogy parancsot adjon a tüzelés beszüntetésére.

Szürkületkor Thomson százados útra kelt az embereivel, hogy a törvénybíró tervét végrehajtsa.

— Fiaim — tette a vállára a kezét indulás előtt Spencer. — Nem lesz könnyű dolgotok, de megmászhatatlan sziklafal nincs. Holnap délelőtt tízkor átgázolunk rajtuk, ti pedig az alatt a tanyát őrző embereiket fogjátok ártalmatlanná tenni. Isten veletek és velünk!

Akkor éjszaka a rablók táborában sem volt dorbézolás, Rigoletto szigorúan megtiltotta az ivászatot.

— Egy cseppet sem — fortyant fel, amikor valaki előhozakodott a kéréssel. — Majd ráérünk a végén. Ha megérjük... — tette hozzá fáradtan.

— S ha nem? — kérdezte a rabló.

— Akkor józanul mész át a másvilágra. Itt amúgy sem gyűjtöttél sok jó pontot!

Mindenki a helyén töltötte az éjszakát, az őrszemek éberén füleltek minden kis neszre. Éjfél tájt Tedd Barnes óvatos léptekre lett figyelmes. Csöndben kibiztosította a pisztolyát. Úgy, hogy senki ne hallhassa.

— Ne lőj, az istenért! — súgta egy hang a bokrok közül, s Tedd elmosolyodott:

— Lépj elő!

Don Giovanni lépett be a pislákoló tűz fénykörébe s könnyed mozdulattal letelepedett a barátja mellé.

— Azt hiszem, ma már nem kell tartanunk tőlük...

— Nem. Ezek fehér emberek, nem kedvelik a sötétben való vagdalkozást. Ha rézbőrűek lennének, bizony egy percre sem hunyhatnánk le a szemünk.

— Egyelőre jól áll a szénánk — mondta halkan Giovanni. — De tartok attól, hogy megpróbálnak a hátunkba kerülni.

— Lehetetlen. Egy öreg indiántól tudom, hogy a sziklafal képzelenség megmászni, mert szinte tükörsimára koptatta az évszázadok alatt az eső.

— És ha áttörik a védelmi vonalat, és felszorulunk a sziklák közé?

— Akkor? — mosolyodott el Tedd. — Akkor te kövess engem...

— Nem értem — rázta meg a fejét zavartan a másik.

— Boldogok, akik nem értik és mégis hisznek.

Giovanni nevetve veregette meg a hátát.

— Homályos vagy, akár az Ótestamentum. És Heléna?

— Heléna? — komolyodott el Tedd. — Ő otthon van a kicsikkel.

— És nem is sejti, hogy hármas alternatíva előtt áll: vagy az apja lövi le a férjét, vagy a férje az apját, vagy mindkettőjüket egy harmadik.

— Bitófahumorod van ma este — csóválta meg a fejét Tedd. — Mindenesetre úgy

érzem: itt a Keselyűk Ormán minden tisztázódni fog.

— S gondolod, hogy azok után Heléna megtűr majd bennünket a házban?

Tedd nem felelt. Tekintetét a parazsakba fúrta, tőlük néhány lépésnyire pedig az őr-szem járta felajzott idegekkel kijelölt útvonalát.

Thomson százados embereivel már éjfél után elérte a sziklafalat, s nekiláttak a parancs teljesítésének. A csendbe és sötétbe burkolózott sziklafal fenyegetően tornyosult föléljük, jeges éjszakai párja elültette a rémületet a katonák szívében. "Ez olyan, akár az üveg — dühöngött magában Thomson —, csak egy légy bírna felkapaszkodni rajta!"

Ekkor izgatott suttogás hallatszott: az emberek felfedeztek valamit. Thomson sietve vágatott oda a csoporthoz:

— Mi történt? — kérdezte fojtott hangon.

— Carlos olyan helyre bukkant, ahol a kiszögellések felfele vezetnek... — suttogta valaki, s a százados leugrott a lováról.

A kérdéses helyen a szikla valóban alkalmasnak mutatkozott a megmászásra, s Carlos pillanatokon belül az övére bogozta a köteleket. Óvatosan tapogatózva indult el s néhány másodperc múlva eltűnt a szemük elől. Hűvös szellő fújdogált s minden alkalmas lyukon bebújt az amúgy sem túl vastag zubbony alá. Az emberek nyaka elszibbadt a folyton fölfelé való nézéstől, szemük fájt az erőlködéstől.

Ijesztő némaság vette körül őket. A kötél, mint egy felriasztott kígyó, időnként halk surrogással mozdult egyet, majd rögtön elcsendesedett.

Aztán egy idő után többé nem mozdult.

Mivel azonban Carlos nem jelezte, hogy indulhatnak, lélegzetviasszafojtva várták a fejleményeket.

Ekkor a hátuk mögött kavicsropogás hallatszott, az emberek a földre vetették magukat.

— Ne lőjete! — suttogta egy hang a bokorból, s a következő percben Carlos bukkant elő.

— Hát te? Mit keresel itt? — ugrottak talpra elképedve, mire a férfi szégyenlősen sötételte le a fejét:

— Csapda volt. Ezek a bolondjukat járatják velünk!

— Hogy-hogy?!

— A kiszögellések egy idő után vízszintesen haladtak tovább, majd száz méter után visszavezettek a földre. Fölfelé mindenütt tükrök. Még egy légy is orra bukna!

Ebben a pillanatban egy égő fáklyát dobta le a sziklák tetejéről, s egy gúnyos hang süvöltött le a völgybe:

— Hé, ti ott lenn! Nincs semmi esélyetek! Ki velünk szembeszáll, az hagyjon fel minden reménnyel! Menjete! és mondjátok meg Spencer törvénybírnak, hogy alul maradtatok.

Tom Spencer aznap éjszaka különös álmot látott: Caius Iulius Caesar volt és döntő csatára vitte a rómaiakat a gallok ellen. Dübörgő szónoklatot tartott a légiók előtt, az Örök Város dicsőségére és gazdag zsákmányra hivatkozott s már éppen támadást parancsolt volna, amikor a lova visszahőkölt és két lábra állt. Megdöbbenve nézett le s a kislány Helénát pillantotta meg, amint önfeledten hajszolt egy ide-oda szállósó pillangót. Ijedten próbálta megfékezni az állatot,

de így is csupán egy mezesz centuriónak köszönhetően sikerült elkerülni a tragédiát, aki az utolsó pillanatban elrántotta a gyereket a kapálózó paták hatásköréből. Ideje sem volt megköszönni a katona hőstettét, mert az ellenség máris a nyakukon volt. Kétségbeesetten hajította be a sasokat a gallok sorai közé, s a kitűnően képzett légiók megbont-hatatlan falként nyomultak előre. Hamarosan szétszórták az ellenséget és átgázoltak egy folyón, hogy folytassák az üldözést. Szeretett személyesen is részt venni a csatában, s a túlsó partra érve éppen megsarkantyúzta a lovát, hogy a menekülő gallok nyomába eredjen, amikor éles sikítást hallott a túlsó oldalról:

— Caius! Caius!

Dühösen fordult vissza s megdermedt a látványtól: egy sebesült gall éppen ráfogta fegyverét Spencer mamára, aki a kis Helénát tartotta a karján.

— Megállj! Ne! — üvöltötte ő és a segítségükre akart sietni, de a bíborvörös, hatalmas folyamra dagadt folyó útját állta.

Izzadtan, minden ízében reszketve ébredt, s kilépve a sátorból, szivarra gyújtott. Körben a katonák és az önkéntesek még javában húzták a lóbort, így az őr mellett elhaladva rövid sétára indult.

Ekkor olyasmi történt, hogy szinte felordított rémületében: a legváratlanabb pillanatban, ezen a teljesen elhagyatott helyen valaki a vállára tette a kezét. Egy pillanatra megdermedt, majd villámgyorsan megfordult.

Egy jóságos arcú, hosszú hajú, szakállas indián állt előtte.

Az indián kedvesen elmosolyodott s két kezét áldásra emelte:

— Ne félj tőlem, fiam! Én a szeretetet hoztam el számadra. Legyen áldás rajtad és a gondolataidon, munkád nyomán fakadjon békesség, szeretet és egyetértés!

Tom Spencer nem bírt megszólalni, csak bámulta mereven a jövevényt, de úgy, hogy a száját is elfelejtette becsukni.

— A hajnal még messze van — lépett közelebb a másik. — Jöjj velem, teát főztem neked és örülnék, ha elbeszélgethetnénk a világ dolgairól.

Azzal megfordult és ment előre az ösvényen.

— De... — akarta kinyögni a törvénybíró, csak hogy ekkor már nem volt ura a cselekedeteinek.

A lábai — szándéka ellenére is — vitték előre az indián nyomában, mintha ez utóbbi teljesen megbabonázta volna őket.

Ben Fafey úgy aludt az éj folyamán, mint a tej, tehát savanyúan ébredt. Sátorából kilépve az első útja Tom Spencerhez vezetett, s megdöbbenve látta, hogy annak hült helye. Az őrsem is csak annyit tudott róla, hogy hajnal előtt sétálni indult.

Elrabolták?! Megölték?! Eltévedt? Rosszabbnál rosszabb sejtelmek zúgtak át az ezredes agyán, s elfogta a szorongás a gondolatra, hogy az ő nyakába zúdulhat az egész felelősség, hiszen ő az egyedüli, aki az eltűnt fővezér helyébe léphet... Izgatott várakozásban múltak a percek.

Eltelt egy óra. A törvénybíró sehol.

Nyolc órakor aztán elszánta magát s igazi férfiember módjára úgy döntött, hogy a kezébe veszi a hadművelet irányítását. Két lehetőség állt előtte: vagy felkötik, vagy dicsőséggel elborítva tér vissza a fővárosba.

Thomson százados eddig valószínűleg feljutott a csúcsra s könnyen kutyaszorítóba kerülhet, ha ők itt tétlenül figyelik az eseményeket!

Nyolc óra és öt perc: eldördül az első ágyúlövés.

Az ezúttal a célra irányított ágyúk megveszekedetten szórták a lövedékeket az ellenség lövészárak-vonalára, és amennyire Fafey ezredes megfigyelhette távcsövével, minden harmadik lövés telitalálatnak bizonyult.

Kilenc órakor készütséget rendelt el a gyalogságnak, az önkénteseket is felsorakoztatta.

És ekkor lóhalálában megérkezett Tom Spencer.

— Spencer úr, az istenért! — kiáltott fel megkönnyebbulten az ezredes. — Mi történt Önnel?

— Semmi... — mondta zavartan a törvénybíró. — Eltévedtem... Még szerencse, hogy a gondviselés az utamba küldte ezt az elcsatangolt jószágot... Aztán a robbanások eligazítottak.

— Úgy gondoltam, elérkezett a pillanat az offenzívára...

— Helyes — mondta Spencer —, a középpontban kell megtörni az ellenállást, aztán bekerítjük őket. Thomson adott jelt magáról?

— Nem. De ez nem csoda. Az ágyúdörög minden egyéb zajt elfed.

— Úgy érzem: sikerült nekik feljutni. Az elitszázad máris indulhat...

— Törvénybíró úr — szólalt meg egy fakó hang a háta mögött, és Spencer megborrongott.

Thomson százados állt ott, lesütött fejjel a lova mellett.

— A sziklafal megmászhatatlan — motyogta —, és a gazemberek ezt jól tudják...

Spencernek egy pillanatra megingott az önbizalma: hiszen akkor... De nem! Az emberek ezt nem szabad megtudják!

— Thomson! — szólt rá, talán a szokottnál is keményebben. — Húzódjának fedezékbe és ne mutakozzanak!

Mikor a százados embereivel elkullogott, Spencer az ezredes szemébe nézett:

— A százados megmászt a sziklát s máris harcban áll a rablókkal!

Fafey lesütötte a szemét: — Megértettem.

Aztán kesernyésen elmosolyodott:

— Akkor gyérünk a segítségére!

Azzal a század élére állott s revolverét kirántva lovasrohamot vezényelt a lövészárak ellen. Hatalmas kurjongatással száguldottak előre, de az ellenség semmi jelét nem adta annak, hogy ez a tudomására jutott volna.

Az árokhöz érve aztán megoldódott a rejtély: a rablók az éj folyamán teljesen kiürítették, az ágyúzás tehát fölösleges volt. Csapda! — villant át az ezredes agyán, de tudta, hogy most már nincs megállás. A zavar legkisebb jelére kitörne a pánik, az pedig az életükbe kerülne!

Folytatták az előrenyomulást, és szemközt az erdőből szórványos tüzelés volt rá a válasz.

— Tovább, tovább! — ordította Fafey. — El kell csípni őket!

Rigoletto magabiztosan mosolygott rejtékelyén. Az ellenség javában benne járt a csapdában!

>>>>> folytatás a 14. oldalon

>>>> folytatás a 13. oldalról

— Most! Most kell lecsapni rájuk! — ragadta meg Bob karját, s az alvezér tudta a kötelességét.

A jobb szárnyon pillanatokon belül lovasroham zúdult Fafey ezredes seregére. Don Giovanni emberei váratlanul oldalba kapták őket, s a katonák megtorpantak.

Kavarodás. A löfegyver már mit sem ér.

Puskatussal, késekkel folyik a harc. A támadók előrenyomulása elakad, a lendület megtörik.

És ekkor, mintha ez még nem lenne elég, szemből Rigolettoék is kicsapnak rájuk.

Fafey puskatussal üti le egyik támadóját. Egy másik a kését a combjába döfi. Az ezredes teljes erejéből belerúg. Megmenekült. Úristen! Mi lesz még itt!

Tom Spencer észreveszi a válságos pillanatot s nem tévovázik: az önkéntesek teljes seregét beveti a harcba. A másik két század egyelőre rejtékelyén lapul. Te jószágos ég! Ha Thomsonnak sikerült volna hátba kapni őket...

Az erősítés idejében érkezik. Az erők kiegyensúlyozódnak. De Rigoletto még nem játszotta ki az összes kártyáit.

— Garry! — recsen rá az alvezérre. — A Halhatatlan zárja le a balszárnnyat!

Garry bólint és elvágat.

Eltelik öt perc. Semmi jel.

Aztán tíz. A Halhatatlan nem mozdul.

Rigolettónak balsejtelmek támadnak.

Mi történhetett? Az ellenség lassan teret nyer.

Most! Most kellene az erősítés, és övök lenne a győzelem!

A balszárnnyon néma csend.

Aztán meginog az ellenállás. Don Giovanni hátrálni kényszerül, embereinek fele már otthagya a fogát a harcban, a Fort Royal-beli győzelemittas kurjongatnak.

Közben Tedd Barnes egy magas fa tetejéről figyeli a fejleményeket. Mi ez? Rigoletto mire vár? Miért nem üzen? Lelkében fészket ver az aggodalom. Most kellene közbelépniük, és nyert ügyük lenne! Ha tudná, hogy Rigoletto mit forgat a fejében...

Kész! Most már nincs mit teketóriázn!

Pillanatok alatt lekúszik a fa alatt várakozó lovára.

— Fiúk! Utánam! — ordítja el magát, és már indulna, de a rejtékelyek felől semmi visszajelzés. Mi az istencsudája?! Mi történt ezekkel?!

Körbevágatja a helyet. Az emberei sehol! Nem bírja ésszel felfogni, hogy mi történhetett. Csak áll, mint akit főbe sújtottak, és néz maga elé. Aztán agyát hirtelen előnti a vér.

— Kutyák! Dögöljete meg! — ordítja képéből kikelve s vágatában indul az ütközet színhelye felé.

Feleútján két ember rohan szembe vele, egy harmadikat cipelnek.

— Megálljatok! — kiált rájuk s leugrik a lóról.

A sebesült mindkét vállát golyó roncsolta szét. Nyög, vonaglik a fájdalomtól, arca csupa vér. Tedd Barnes nehezen ismer rá, de akkor szava eláll a döbbenettől: Rigoletto fekszik előtte.

Torkát fojtogatja valami, amikor a sebesült fejét megemeli, hogy az levegőhöz jusson.

— Mi történt veled, barátom? — kérdezné tőle, de csak a szája mozog, hang nem jön ki rajta. Rigoletto, amint megpillantja, hirtelen

erőt vesz magán, abbahagyja a jajgatást s megragadja a kezét:

— Halhatatlan... — nyögi utolsó erejével.

— Miért árultál el?

Tedd szeme elhomályosul, nem bír válaszolni, csak szorítja görcsösen a haldokló kezét. Az ismét hánykolódni kezd, Tedd megpróbálja lecsendesíteni, majd széttépi az inget a testén, hogy legalább a vérzést csillapítsa. Hiába. Túl sok vért veszített. Kezének szorítása lanyhul, arca eltorzul a fájdalomtól, s néhány másodperc múlva halott.

Az emberek levett kalappal, megilletődve állnak mellette.

Tedd körül egy percre megszűnik a világ. Arra riad föl, hogy valaki a vállára teszi a kezét. Don Giovanni az.

— Menekülnünk kell! A harcot elveszítettük!

Tedd egy utolsó pillantást vet Rigoletto holttestére, majd lóra ül.

— Giovanni, csak utánam! — szól hátra a barátjának s az embereivel a nyomába szegődik. A kis csapat sűrű bozót közt vágat, úttalan utakon tör előre, minden reményük abban a férfiban van, aki az élen lovagol, magabiztosan, hátra se nézve, mintha nem is érdekelné, hogy vannak-e még mögötte.

Rövidesen kiérnek az erdőből. Ezen túl már nincs növényzet, csak kopár szikla, kietlen hegyvidék. Tedd Barnes leugrik a lováról s int a többieknek is.

— Csapjátok el őket! Többé nincs szükség rájuk!

Az emberek megszeppenve néznek össze, hiszen a ló a menekülést, az életet jelenti. De nincs más választásuk, a Halhatatlan már el is indult az ösvényen. Rövid habozás után követik a példáját s végtelennek tűnő kapaszkodás után egy csinos kis barlang bejáratánál találják magukat. Amint az első, kellemes meglepetés ámulatából magukhoz térnek, Tedd kijelöli az őrszemeket, majd pihenőt rendel el.

Don Giovanni magába roskadtan ül egy sziklán, tekintete a messzeséget kémleli.

— Látod, Tedd — szólalt meg keserűen, amikor megérzi, hogy Tedd mögéje lépett — ennyien maradtunk... Tizenhármán... A Mester és az apostolok...

— Garry elárult...

— Hogyan? Mi történt? — kapja fel a fejét a másik.

— Felbújtotta a csapatot, s még a roham előtt kerekét oldottak.

— Értem. Akkor tehát igaz, amit az embereim beszélnek: az a gazfickó mindent tud rólunk, minden lépésünket nyomon követve s a tegnap este úgy próbálta a maga oldalára állítani őket, hogy elmondta nekik viselt dolgainkat. Tom Spencer kiszabadítását is beleértve... Pechjére túl hihetetlennek tűnt az egész história, s így az enyéim a "józan" eszükre hallgatva kereken elutasították a csatlakozást. De a tieid...

Tedd elgondolkozva nézett maga elé és nem válaszolt.

— És most? — szólalt meg újból Giovanni. — Meddig maradhatunk itt?

— Tíz napig tarthatjuk magunkat. Ennyi ideig lesz élelmünk...

— És víz?

— A patak forrása a barlang belsejében van.

— És ha tovább tart az ostrom?

Tedd lehajtotta fejét: — Akkor Isten legyen velünk...

A csata után Ben Fafey ezredes, sebesülése ellenére, úszott a boldogságban. Érthető: Rigoletto halott, a rablók zöme elpusztult a harcban, a tanyát szinte ellenállás nélkül vetették be, s végül is elmondhatja, hogy a roham, amelyet vezetett — a kezdeti megingás ellenére — a győzelmet hozta meg számukra.

Tom Spencer hagyta, hogy lelkendezze ki magát, majd így szólt:

— Ezredes úr, gratulálok Önnek a győzelemhez, de tegye ugyanezt Ön is az önkénteseimmel, mert nélkülük ma este írhatnám a búcsúbeszédet, amelyben mint igen kiváló férfiúról emlékeznék meg Önről...

Fafey meglepetten egy pillanatra:

— Gondolja?

— Sőt. Biztos vagyok benne. Thomson századost pedig terjessze fel kitüntetésre.

— Mit beszél? — tátotta el a száját a győztes. — Azt a semmirekellőt?

— Azt — mondta keményen Spencer. — Mert az a semmirekellő az ütközet alatt, hogy jóvá tegye a vétjét, megpróbált a hátába kerülni Rigolettóéknak. Nos, nem sikerült. Nem, mert még azelőtt szembe ment az ellenség egy szakaszával és foglyul ejtett harminc embert egy puskalövés nélkül. Úgy hozta ide őket, mint kezes bárányokat. Azt hiszem, ez is megér egy misét.

Fafey ezredes egyik ámulatból a másikba esett, onnan pedig a harmadikba, mert Tom Spencer így folytatta:

— A hadműveletnek pedig gyorsan véget kell vetni.

— Micsoda?! Most, amikor porrá zúzhatjuk őket? Már elnézést, de Ön, azt hiszem...

— Nem — vágott közbe Spencer és elsápadt —, nem bolondultam meg. De túl sok vér folyt, ezredes, túl sok a halál és a gász. Nekünk nem ez a célunk.

— A cél világos és egyértelmű: a rablóbandák felszámolása. Én ezzel a paranccsal érkeztem ide!

— Nos, ez lényegében megtörtént. A fővezér halott, a rablók zöme pedig elesett vagy fogoly. A halál halált szül, a bosszú bosszút. Ez nem lehet az élet mozgatórugója.

Fafey ezredes elhűlve hallgatta a törvénybíró furcsa szavait. Hiszen ez megkötyagosodott! Ez már nem az a Tom Spencer, aki a haditervet kidolgozta és aki égett a vágytól, hogy ellenségein bosszút állhasson. Aki hozzá beszél, az már egy apostol vagy egy prédikátor. Még hogy szeretetre és egyetértésre épül a jövő? Katona az, aki így beszél?

— De törvénybíró úr, az elmenekült csoport magva lehet egy újabb bandának, amely a szeretetteljes jövőben fog garázdálkodni!

— Arról természetesen szó sincs, hogy most futni hagyjuk őket! De ha leteszik a fegyvert, mehetnek, amerre a szemükkel látnak. Még ma üzenetet küldök Marshall tábornoknak, hogy amnesztiát eszközöljek ki a részükre. Ön pedig azalatt fogja ostromgyűrűbe a menekülteket!

(folytatjuk)

LAKATOS MIHÁLY fordítása

SZŐCS ISTVÁN A királynő bajsa II.

Másként előadott drámák; azt is jelentheti e kitétel, hogy más-
képpen játszották, mint ahogy
szokásos és elvárható lenne; ám
azt is, hogy más darabként, mint
amilyen valójában; más műfajba
sorolják, avagy olyan mondani-
valót adnak neki, amely teljesen
más az eredetihez képest; egyál-
talan más szellem, más stílus,
más kulturális utalásrendszer
hatja át az előadást.

Szokás ilyenkor azt kijelente-
ni: "kiemelték eredeti közegé-
ből"... értve ezalatt, hogy "le-
porolták", megtisztogatták pél-
dául a cselekményt avult kor
vagy helyi színezetétől; — eset-
leg minden logikus összefüggés-
től — és "egyetemessé", "ál-
talanos érvényűvé" tették az üze-
netet s ezáltal "a művészi kifeje-
zés új, gazdag teléreit tárták fel".
Ám az eredeti közegből való ki-
ragadás megállapítása azt is be-
vezetheti, hogy: elszegényít-
tették, "elvágták az életnedvek
keringését biztosító érrendszert,
amely a szerző vagy a cselek-
mény világához fűzte a művet",
és így tovább...

Egy műnek azonban több-
rendbeli "éltető közege" van: le-
het ez tárgyi, de lehet mentali-
tásbeli, erkölcsi és mindeneke-
lőtt, lehet esztétikai. Megvalósít-
tani ezt az utóbbit a legnehezebb;
eltekinteni tőle ezért a legkényel-
mesebb — az előadók számára.
Ilyen alkalmakkor a romantiká-
nak tulajdonított eljárásához fo-
lyamodnak: a SZÉP helyett az
ÉRDEKES megvalósítására igye-
keznek.

Olykor megmenthet egy elő-
adást az érdekesség — egy vagy
több "érdekes körülmény" —;
olykor nem. Láthat az ember
olyan pullóveres főpróbát —
nem készültek el még a jelmezek,
sem a díszletek — és a produkció
vagy az előadott darab is "izgal-
masnak" tűnik, az érdekességet
fokozza, hogy a lomposan öltö-
zött színészek festékes vödrök,
ládák, létrák közt ágálnak úgy,
mintha csupa arany trónterem-
ben lennének: "igazi stúdió-lég-
kör!" Ám amikor elérkezik a
"rendes" előadás napja: a jelme-
zek lógnak a színészekre, mint a
vállfákon, a díszlet nem él, az
egész előadás döglődik az una-
lomtól. Mert vagy rossz a darab,
vagy "nem fedezték fel igazi élte-
tő közegét", vagy egyszerűen a
színész nem tud életet vinni a jel-
mezbe (az is külön tudomány,
vagy legalábbis mesterség), vagy
a színpadkép, amilyen drága,
olyan sivár.

És ekkor csap a modern szín-
ház a homlokára — s ettől majd a
néző kap agyrázkódást — és el-
határozza: akkor az előadáson is
a próbatermi körülmények su-
gallta megoldásokkal játszunk,
vagy egyáltalán! — "Stúdióban
adjuk elő az egészet".

Eleinte csak egyes fránya
mozzanatok vonulnak át a pró-
bateremből a nagy színpadra: a
Mester, a divatos, pályája delén
ragyogó, vezető-színész a prób-
bán, miközben révetegre mere-
vedett arccal elsutogja az áruló
halálos ítéletét Philippinél, egy
ládán ülve kortyolgat egyet-
egy a kávéjából is. A rendező
felvisít: "isteni, jaj isteni vagy,
Mesterem! Ezt csináld így az elő-
adásban is." És ezéért majd Jágó
cselekvés közben egy szőlőfű-
tőt szemelget, Claudius egy pléh
fazékból fakanállal meggykom-
pótát kínál Hamletnek, Fortin-
bras csészével és kistányérral a
kezébe jön be szétnézni: na tes-
sék, ezek aztán jól kinyírták egy-
mást...

Vannak stúdiós-többrétegű-
ségek: az előadás nemcsak azt
szeretné sugallani, hogy a játék
során milyen banális, cselek-
ménytől független háttérese-
mények színezhettek a helyszínt,
hanem esetleg azt, hogy ők ép-
pen szabadtéren, "spontán körülmé-
nyek" között játszanak
(persze, miközben fenn vannak a
zsinórpádlás buvárharangja
alatt), és a "játszó személyek" kö-
zött "éppen akkor véletlenül" egy
kocogó nyugdíjas, vagy kutyáját
idomító fiatalember szalad át a
színen... és ezt a véletlent, mely
oh, oly "életes", öt percenként is-
métlik.

Ráadásul olyan spontán "rög-
tönzéseket" sulykolnak be veríté-
kezve, amelyek nem is velük,
nem is az ő próbáik során estek
meg. Hanem valahol, valamikor,
egy nagyvilági színházban...

A színésztől gyakran el-
mondták régebben, a színész mű-
vészetének a feltétele az utánpótlás
képesség. Ez a megállapítás ma
nem a színészre, hanem a ren-
dezőre érvényes. (Lásd: "lekoppin-
tani".)

Utána aztán több is jön talán.
A rendező — vagy az igazgató,
vagy netán éppen a szponzor —
elragadtatással nézi a dívát az öltö-
zőben, amint sminkeli magát:
mennyi szenvedéllyel mered a
tükörbe, milyen elmélyült, ke-
cses ujjjátékkal rakja fel a kencefi-
céket: "hát nem! ordít a látogató,
hát nem! Nem lehet megfosztani
a nézőt ettől az élménytől, hogy
milyen óriási vagy te már akkor,
amikor beöltöztél a szerepre;
nem, nem, ezt a nézőnek is látni
kell!" És látni fogja — félóráig...

De intímabb rendezői-drama-
turgiai felfedezések is sorra ke-

rülnek: "Oh, mesterkém, az előbb
a mosdóban... a kagyló előtt:
olyan édesen rázogattad azt a
nagy trottyodat... ezt nem hagy-
hatjuk ki; ez is végeredményben
az előadáshoz tartozik, ezt be-
visszük az előadásba"... és mert
X. mester valaha, valamikor nyit-
va hagyta a mosdó ajtaját, ettől
kezdve egyetemesen kötelező
modern színpadi esemény az
urináció, a nemzetközi karjel, a
vécékulcs-keresés. Már hosszú-
hosszú évtizedek múltak el az
eredeti, pl. Westend-i kilesés óta:
de az izzadó "fiatal" rendező még
mindég izzasztja e spontán ötlet-
tel a színészt — Kisbürgözdön!

Mikor már a negyvenedik
próba felé tartanak, a Gertrudist
alakító vezető színész nő fel s alá
járáskor unottan darálja szöve-
gét, s szórakozottan megáll az
egyik alabárdos statisztá előtt, le-
csippenti hatalmas albaszuszát,
felilleszti saját orra alá és orrhan-
gokodva folytatja sétáját: "Óri-
ási! Ó-ri-ási!" — ordít a rendező,
és jön, aminek jönnie kell.

Pedig valóban éltethetnék a
színjátszást a "stúdió-körülmé-
nyek között" ihletődött rögtön-
zött megoldások — csak a
színészi ihlet és a rendezői ki-
agyalás nem azonos! Valóban ér-
demes egy-egy nagyon sokat
játszott színművet — vagy egy
sohasem játszottat — "kiragadni
eredeti közegéből".

Évtizedekkel ezelőtt én is ja-
vasoltam egy színházi jegyze-
temben: mi lenne, ha a Bánk bánt
úgy adnák elő, hogy szereplői
nem magyarok, németek és spa-
nyolok lennének, és nem a XIII.
században játszódna; hanem bár-
hol, bármikor — megélné akkor
is?

Láttam azóta korhűségtől és
etnikai színezetektől elvonatkoz-
tatott Bánkokat. Például, ame-
lyikben a karizmatikus anyaki-
rálynő furdóházi madámként
frottír fürdőpenderben jelent
meg, vagy egy másikban Bánk
hol szemüveget viselt, hol inget
sem. Az volna az új közeg, ahol
azon kezdik, hogy a szöveget
versből "lefordítják" prózára.
Gyalázatnak tűnik-e, ha Katona
József drámaköltői erényeinek
legfényesebbjét, a nyelvezetét
mellőzzük? Valójában ez már
megtörtént: Egressy Béni forga-
tókönyvében, Erkel Bánk bánja
számára. (Vagy ahogy Petőfi Já-
nos vitézét is lefordították — a
dalljáték, azaz az operett nyelv-
re.) És mindez az eredeti tekinté-
lyét — és mindenekelőtt: érvé-
nyét — nem szüntette meg; sőt,
népszerűsítette.

Am az ilyesmi természetesen
— csakis stúdió-megoldás lehet.
Vagyis: ott, ahol egy hagyomá-
nyos Bánk állandóan a játékre-
nden szerepel és a közönség jól

ismeri és mindég visszafolya-
modhat hozzá, ott el lehet játszani
stúdióban egy pullóveres,
vagy akár csipkegalléros rokokó
Bánk bánt — prózában is. Mint
ahogy egy hagyományosan ját-
szott vagy legalábbis rendszere-
sen műsoron tartott Ember tragé-
diája mellett stúdióban izgalmas
előadni egy olyan Tragédiát, ahol
az egész egy szerűspajtában ját-
szódik, ahol Lucifer a szlovák de-
zinformációs hivatal tisztje, ahol
Ádám a NASA alkalmazottja,
vagy amelyben Évát minden
színen más-más rendező-ked-
venc cuncika játssza.

Egyszóval: a Stúdió csakis ér-
dekes, különleges, olykor meg-
indokolt és szükséges kiegészítő-
je lehet a színháznak! Csakis ak-
kor van értelme; és akkor igazán
izgalmas; — és nem összekever-
ve a különböző frontokat. Az a
közönség, amely megnézte az
eredeti Csongor és Tündét, na-
gyobb vállalkozó kedvvel megy
el egy rockosított vagy hepenin-
gesített Csongorba, ha tudja, bár-
mikor visszamenekülhet az
eredetihez...

De stúdió-lehetőség a szerzői
változatok felvállalása is. Példá-
ul, amíg a "rendes színpadon" fut
az eredeti vagy az Erkel-féle
Bánk, a stúdió vállalkozhat pl. a
német változatok egyikét, mond-
juk a Grillparzerét, kis befekte-
téssel (mintegy a torról maradt
hideg sültből kiállani a nászi la-
komát), bemutatva az Ellenbán-
kot, a konformizmus és lojalitás
jellemcsodáját. Vagy érdemes
volna magyarul is bemutatni az
1700-as évek elején élt angol Ge-
orge Lillo művét. Erről a Szerb
Antalban ez olvasható: "Magyar
szempontból meg kell említeni,
hogy Lillo Elmeric címen klasszi-
kus ízlésű drámát írt Bánk bán-
ról, ez a legegyszerűbb vonalve-
zetésű Bánk-feldolgozás. A töb-
bitől főképp abban különbözik,
hogy a királyné szerelmes Elme-
ricbe (Bánkba) és ez a szerelem a
történet főindítéka."

Annál érdekesebb volna ezt a
Lillo-változatot stúdióban fel-
színre hozni, mivel hozzá hason-
ló értelmezés, tőle függetlenül,
azóta is számos rendezőt vagy
színészt megkísértett...

... Egy mai nagyobacska,
vagy annak látszani akaró város
vendéglátóipari és idegenforgal-
mi arculatához kétségtelenül
hozzátartozik legalább egy salá-
tabár is. Azonban csak salátabár-
ban kalkulálni és mellőzni a
nagyvendéglőt és a kiskocsmát,
éppolyan hiba volna, mint stú-
dió-színpaddal helyettesíteni —
és nem kiegészíteni — a nagy
színházat, vagy elhíttetni, hogy
igazi szakácművészet csak ve-
getáriánus alapon létezik.

SZIGETI LAJOS SÁNDOR

Bartóki szintézis és apokalipszis

Filológia és interpretáció

"Barbár időkben nincs szerep [...] a műveltség túlbujánzik és ő pótolja az életet. Az író a művek világába költözik át." Ezt a — nem kevésbé metaforikusságot és parabolajelleget mutató — Németh László-idézetet szeretném bővebben kifejteni, illetve magyarázatát adni annak, miért gondolhatta Németh László, hogy Pilinszky János és Nagy László költészete egykoron interferálhatnak.*

Nagy László és Pilinszky János életművének megítélésében és a magyar költészet hagyományai rendszerében elfoglalt helyük kijelölésében kulcsfogalomként vált a Németh László-i "bartóki modell", illetve "bartóki szintézis" értékrendszere. Németh László gondolatmenete — az érzékelésmód jellegzetesen huszadik századi széttagolódásának elmélete, illetve annak magyar változata — a század eleji lírát úgy jellemzi, mint ösztön és tudatosság szétválását, ahol az egyik Ady, a másik Babits költészetében érhető tetten leginkább, sőt — meggyőződése szerint — ösztön és intellektus szakadása jellemző bizonyos fokig egész irodalmunkra, Berzsenyi és Kölcsey, "az óráj és a literátor" vitáját ebbe a sorba helyezve tartja különösen jelképesnek, a Nyugat lírikusait pedig Bartók példájával szembeesíti, s az elnapolt feladat megoldását, a szintézis — újbóli (?) — megteremtését tekinti líránk hosszútávú stratégiájának; Nagy László költészetét is ennek a programnak a szellemében értelmezi s benne véli megjelenni e hosszútávú program beteljesítésének ígéretét: népiségében annak az ősi mélyrétegnek ("kimélyült emlékezetnek") a működését látja, mely fölött "az új korszak embere" megépíthető. Az 1957-ben született tanulmány inkább prognózis, semmint diagnózis volt: amit akkor Németh László a *Romantika nyolc versben* című 1955-ös ciklus alapján bartóki hangnak ítélt, az valójában a későbbi művekben teljesebbé válik, mint például a *Menyegző* hangszerelésében. Jóllehet látszik mutatni Németh László gondolatmenetének másik, az akkori kortársi költészetre vonatkozó eleme is: metaforája, mely szerint líránk "színeképe". Weöres Sándort követően ismét szétválás a "hősugarak zónája felé" és az "ibolyántúli felé eső spektrumsávra", egyben alkalomul szolgál az érzékelt két "tábor" szerinte vélt vezéregyéniségeinek nem csak szembeállítására, de lehetséges egységesülésére, szimbiózisba fordulására is: a komplementaritás elve lehetővé látszik tenni, hogy a különböző és a rokonság alapján kiegészítheti egymást Nagy László és Pilinszky János költészete: "e két irány nemcsak megértheti, méltányolhatja egymást, de szimbiózisba is léphet — méghozzá igen termékenybe". A jóslat kölcsönhatás e szempontból is később látszik igazolódni: a *Versben bujdosó* kötetről állapítja majd meg Csetri Lajos: "visszaszorulnak a képaradatok, erősödik a szentenciózusság, mely töredékgondolatok látszatra alig kapcsolódó, szabad asszociatív egymásutánjából teremt költeményt, erősen tökéletes Pilinszky versmodelljéhez. (A kiemelés tőlem: Sz. L. S.)"

Mi az, ami valóban köti-kötheti a két költőt egymáshoz? Mindenesetre — a hagyományoktól függetlenül is — az, hogy egy sajátosan elszánt következetességet, szerves egységet láthatunk mindkét életműben, úgy vélem: a mű belső koherenciája a Pilinszky-féle korrelációt asszociálja, hisz épp az ő lírájának — másfajta, a "mozdulatlan" elkötelezettségéből adódó — evidenciája az, hogy konstans elemekből, témákból, jelekből — építkezik, egyes verseinek belső összefüggéseire közvetlen utalásokkal is

ráirányítja a figyelmet.

A Nagy László-i életmű másik fontos ismérve a motívumok állandósága, kiemelt szerepüknek látszik az (ön)stilizáció eszközeként a jelrendszer immanens elemévé vált-alakított biblikus-keresztény emblémák sora, mindennek a "Jézus"-képzet, illetve a különféle tárgyi elemekből konstituálódó — Pilinszky költészetére is emlékeztető — "áldozat" motívuma. Ez a kiindulópontja Tandori Dezsőnek is, amikor azt mondja: "anteuszi mód önmagával azonos költészet ez."

Már az egészen korai, naivan rusztikus világképet hordozó *Vasárnap este* című versben látjuk e szemléletet: "Oda, hol ágyad van, elvezess, / égszakadásban megszeress, / utána a világ kiderül, / Dávid király a holdban / édesen hegedül." Egy általánosan — különösen az Alföldön — elterjedt hiedelem fogalmazódik itt meg, mely szerint "Szent Dávid a holdban ül, / ha kedve tartja hegedül!" (Itt jegyzem meg: Nagy László abban a Balassiban véli egyik őst megjelenni, kinek "harci lobogóján" a hárfás Dávid király képe volt, a "királyköltő", aki Nagy László képzeletében a véres küzdelem közepete is — Görömbei Andrással szólva — "csak zengeti a hangszer, mintha a dal volna a mentesség"). A mítoszról ekkor — Pilinszkyhez hasonlóan — elsősorban a keresztet és a golgotát idézi, mint az elhivatottság erejét, illetve hőfokát kiélező helyzetet (*Tollam vásik, Zene az istállóban*).

Hamarosan megszaporodnak műveiben a látomások, a sajátos belső látás kifejeződései. A látomásos műfajok előtérbe kerülése általában válságkísérő jelenség: a vízió mindig kiélez, mitizál, szervesen hozzátartozik egy felnagyító, felfokozó erő; a mítoszok akkor kerülnek előtérbe, amikor a világ ésszel való felfoghatósága megkérdőjeleződik, akkor van szükség rájuk, amikor az adott világot vezérlő általános törvényszerűségek, elvek érvényüket veszítik. Az ötvenes évek első felének magyar költészetében is hasonló jelenségnek lehetünk tanúi, s bár erre nem mutathatót rá Németh László, úgy vélem, már itt látható jelei vannak annak, hogy akaratlanul interferálni látszanak a korszak költői gondolkodásának lehetőségei, az — úgy látszik, szükségszerű — apokaliptikus poétikai szemléletmódban mindenképpen, mint Juhász Ferenc apokaliptikus-démonias költeményében, a *Tékozló országban* vagy Pilinszky *Apokrifjében* (mindkettő 1954-re datálódott, valójában Pilinszky műve már 1952-ben készen volt, Király István kérésére változtatott a költő a megírás dátumán, mégpedig azért, hogy megjelenhessen *Harmadnapon* című kötete). Ekkor írja Nagy László is első "hosszú énekeit", köztük a legelső, a *Gyöngyszoknyát* (1953), illetve első változatát: az *Aszulyt* is. Démonias látomás ez, melyben a valóság meghamisítása a vád, amiért bűnhődni kell, a büntetést démoni erő hozza: a céda, kinek tánca és a tánc utáni tragikus állapot jelenti a csúcspontot, az utolsó részben — a záró meditációban — ott az egyetlen ember, a kiválasztott, akit megkímélt "az újabb vízözön, világomlás": "Áll az ember a tájban, vassámered a lába, / fonséges fejét bánat, bitangság fölé vágja — / s látja: az újabb harcok zöld arénája megnyílt, / mellébe levegőt vesz, tartja — ekeket zendít." A démoni erőt képviselő céda alakjában ott lehet a *János jelenéseinek* Babilonja, a Nagy Parázna, akinek alakja nagy hatással volt Nagy László képeire, mitológiájának kialakulására. Ezt mutatják majd a *Versben bujdosó*ban található *Párbaj* sorai: "rajta,

csak rajta, / szűz hangodon ordítok magamra / árnyékodon állva: Babylon / te sem vagy más: / két lábon forgó őrtűt hófúvás / nagy éjszakámban ítéletfűt / asszony, halál hadüzenete. // Ó, gyullasztó hideg, / végzet-virágos képletű / jég-tükrös, gyutacs-gyöngysoros / orkán, de kislányénekű, / de nagy parázna, bömbölő-való / tavaszra tél, a tüzemre mohó / tündöklő ártalom, / légy már a Dunán hab-tutaj, / omlásodért fohászkodom." A korba — az ötvenes évek világába — helyezett, mitológiává növesztett vízió — ma már ismert — nem túlzás. A sűrítés, az intenzitás, az átstrukturálás, a felnagyítás következtében a céda megjelenítése nem egyezik meg teljesen a bibliai parázna alakjával. Ott a következő olvasható: "És nagy jégeső, mint egy-egy tálentom, szálla az égből az emberekre; és káromlák az Istent az emberek a jégeső csapásáért; mert annak csapása felette nagy. (16.21.) ...Öltözött vala pedig az asszony bíborba és skárlátba és megékesítettett vala arannyal és drágakövel és gyöngyökkel, kezében egy arany pohár vala, tele útálatosságokkal és az ő paráznaságának tisztátalanságával." (17.4.) (Zárójelben jegyzem meg: a népi hiedelemvilág is belejátszott a sajátos Nagy László-i megformálásba, ugyanis a magyar hiedelemvilágnak is van egy női kísértete, a kisasszony vagy szépasszony, aki ha "ellenkezik, kötekedik vele, esetleg káromkodnak előtte, akkor haragjában mindent összetör, amit a közelben talál." Elképzelhető itt a bibliai és a népi mondai alak egygyőződésűsége.)

Az "éden" elvesztése után a költő szerepet feladatként vállalja, az intellektus immanens parancsára, mint a *Tájkép magammal* sorai: "Visszaköpöm a halál ívét, / amit a habok dobálnak számba, / dolgom: el ne mocsanjak innét, / legyen élet s halál határa". E vállalás ellehetetlenülése írta meg vele a kiválás "panaszát" is, amelyben utalást érzünk Jézus szenvedéstörténetére: földi vendégségére és elítélésére is: "Ó, miért is kellett kiválnod, / e földből messzire kilátnod! / Bajod a világ, mondhatod. / ... Ami áldott nevelőd nemrég, / félig már az is idegenség, / vendég vagy itt s elítélt, / félálom kell, hogy kinyújtózz, / vigaszt, játékokért." (*Sír a sas*) (E sorokban együtt ott érezzük József Attila *Eszméletének* és Kosztolányi *Hajnali részegségének* világát, mint számos más műben a messiástudat, a "Muszáj-Herkuleség" önstilizációjának Adyra mutató formáit.) E versben a Krisztus-mítoszból nem a formai, a küldetés-oldal, hanem a tartalmi a hangsúlyozott: "Engem a jóság fuvalma lendít, nem akarok megbántani senkit." Majd a megfeszítés idejére helyezi az azonosulás megfogalmazását: "Éloi lamma sabaktáni! — / sóhajtoztam akkor az égig / bajosan s hiába. / ... Nem akarok már emlékezni, / emlékeimtől elvérezni — / Feledni minél hamarabb!"

A világ oltárán áldozatra fűtött minden, a paraszti világkép kozmikus teljességéből következő pogány és keresztény misztérium összemosódásának vagyunk tanúi, ezt mutatja az is, hogy megtalálhatók az oeuvre-ben az ősköltészet műfajai: a halottsirató, a varázsenek, a lamentáció és himnusz is. A kreatív világteremtés költői bűvölete szól Nagy Lászlónak a szintén a *Jelenések könyvére* épülő, *A tűzről és a jácintról* szóló regéből. A másoló technikát, a kifejező-leíró költői magatartást felváltotta a teremtető. Az egyes szám első személyű lamentáció, az élet kegyetlensége után ott az ítélet kegyetlensége:

Jaj, te idegen hatalom, lesz-e benned irgalom?

Rázkódó csengők esedeztetek: irgalom, irgalom!

Az anya keresztény világával a fiú józanságát állítja szembe:

Nem, nem! A mennyei karhatalom süket és vak lett, fegyverek, hárfák oda már, a legenda levedlett, korhaát tollseprű-szárnyat rágnak a molyok lárodi,

Édesanyám, az égbeliektől mit lehet várni!

Az utolsó, még választható magatartás a költőé, s ez a megváltás fogalmához tartozik: ez nemcsak vállalt magatartás, hanem elhivatottság, kiválasztottság. Ahogy a bibliai szöveg ezt meg is erősíti: "Én, Jézus küldöttem az én angyalomat, hogy ezekről bizonyosságot tegyen néktek a gyülekezetekben. Én vagyok Dávidnak ama gyökere és ága: ama fényes és hajnali csillag." (János jelenésekről. 22.16.) "És egy a Vénnek közül monda nékem: Ne sírj: ímé győzött a Júda nemzetségéből való oroszlán, Dávid gyökere, hogy felnyissa a könyvet és felbontsa annak hét pecsétét." (5.5) Ugyanitt értjük meg a *Vállalmon a bárányos ég* című vers konnotációját is: nem egyszerűen a bárányfelhős ég terhére van csupán szó, hanem Jézus-motívumról, az "isteni bárányról" vagy az elveszett bárány képzetéről, melyről Lukács így ír: "És ha megtalálta, felveti az ő vállára, örülvén. És hazamenvén, egybehívja barátait és szomszédait, mondván nékik: Örvendezetek énvelem, mert megtaláltam az én juhomat, amely elveszett vala." (15.5-6.) A Jézus-motívum, illetve a vértanúság képzele végigkíséri Nagy László hosszú verseit, ott van a *Búcsúzik a lovacska*, a *Zöld Angyal* és a *Menyegző* című művekben is.

De Pilinszky hasonló felismerésekből fakadó tudatos szemlélete is igen korán kialakul, a benne tárgyiasuló — Németh G. Béla jelzős szerkezetével — "keresztény agnosztikus" magatartása az ontológiai magányt is megelőző elhagyottság állapotaként formálódik meg.

Az Apokrif filológiai szempontból is fontos része az életműnek, Pilinszky 1951 és 1955 között nem publikálhatott, elhallgattatása a *Csillag* 1956. júliusi megjelenésével szűnt meg. Ebben a számban jelent meg a vers *Egy KZ-láger falára cikluscím alatt az Impromptu*, a *Szerelmem sivataga* és a *Négysoros "társaságában"*.

Ugyanakkor tudjuk azt is, hogy azok közé a költők közé tartozott, akik szigorú szerkesztők voltak, akik csak a válogatott verseiket írták meg: amikor megszerkesztette *Harmadnapon* című kötetét, az az időszak — mint arra Kulcsár Szabó Ernő felhívta a figyelmet — művészileg talán legsvárbabb évtizede a századnak, a kötet ugyanakkor egyik csúcsteljesítménye a teljes magyar modernségnek. A kötetben a költő versét közvetlenül a *Jelenések VIII. 7.* című után helyezte el. A jelzett 8. rész már más, mint a *hetedik pecsét felbontása*, a hetedik vers pedig így szól: "Az első angyal azért trombitála és lőn jégeső és tűz vérrel elegy és vetteték a földre; és a földnek harmadrésze megéhe és az élő fáknak harmadrésze megéhe és minden zöldelő fű megéhe." A János evangélista könyvének e részét megelőző Pilinszky-vers pedig így hangzik:

és lát az isten égő mennyeket
s a menny színén madarak szárnya-róptét
és látja mint merülnek mind alább
a tűzkorongon átkerülni gyöngék

és véges-végig mint a rézveres
olyan színű dirib-darabra törtet
hol nem találni máttól egy kapást
a földet látja még egyszer a földet

a pusztaságot és a zűrzavart
lovaskocsit keresve hol kigázol
de látja Isten nincsen arra mód
kitörni út remény e látomásból!

Ha így olvassuk, akkor az Apokrif nem más, mint az előző költemény folytatása, annak részletesebb kibontása, egy hamisított, nem valódi, nem hiteles (apokrif) *Jelenések könyve*-nek a részlete, egy, a költő által elképzelt apokaliptikus látomása, leírása, a világ végső pusztulásának és a végítélet megelőlegezett formájának, a majdan bekövetkező és a már most elkezdődött pusztulásnak, a világ mai "nyomasztó súlyának" összekapcsolása. A világ mai és jövőbeni sebeit — így — nem mások, mint a Szent János

evangélista könyvében megörökített látomásnak, a végítéletnek és vilápusztulásnak az előképei. Csak hogy a *Jelenések VIII. 7.* ilyen módon másra is felhívja a figyelmet: a Nagy Lászlóval kapcsolatban már emlegetett hagyományozó teremtésre, amely bonyolult képletet ad ennek az apokrif apokaliptikusnak. A *démonias* lehet múlt idejű, lehet jövő idejű, de legtöbbször jelen idejű. Az apokaliptikus viszont, természetéből fakadóan, mindig jövő idejű. Olyan befejezett jövőidejűség ez, amely a jövő befejezettsége után egy örök jelent előlegez, olyat, amelyben nincs már többé jelentése múltnak és jövőnek, így tehát voltaképpen a jelennek sincs. Időtlen, idő fölötti, örökkön való állapot, amelyben nincs többé történet, lényegi változás.

Az első rész jövőre vonatkoztatott ítélete a jelenből indít, időtlenítve, hiszen magyarul jellegű ("Mert"), ugyanakkor épp abban tér el leginkább az evangélista jövődőlésének "szabályosságától", hogy nem különít el bűnösöket és erényeseket, azaz valami szörnyűbbet és egyetemesebbet jelent be, mint a Biblia, mert bár a szöveg alapján gondolhatunk (mint elemzői tették is), természetesen, a költőnek akkor jelent vagy éppen közvetlen múltat jelentő időre: a koncentrációs és fogolytáborok látványára, a vers megírásának idejét jellemző személyi kultusz nyomasztó légkörére, sötét reménytelenségére, a "levegőtlen prés" szorítására, vagy "a haragos ég infravörösében" felismerhetjük a hidrogénbomba fényének és hőjének pusztítását, azonban az életrajziság, az egyetemesítés és a mitikus stilizálás elemei egymásba fordulnak, feloldódnak az élményi időhatárok, egymásra

Vitályos Magda: Erdő (falikárpit)

vetülnek a történeti múlt, az aktuális jelen és a mitikusan láttatott jövő dimenziói, eltűnnek az egyéni és a kollektív világ mezsgyéi, együtt él az egyszeri és az örökre vetítendő tragikum, ott komorlik a teljes emberi dráma, a lét személytelen fájdalom, amelynek renénytelenységét az isteni hatalom sem változtatja meg, a vallomás jelentéssugallata szerint.

Ezért az én olvasatom szerint itt még ennél is többről van szó, még a bibliainál is tragikusabb mozzanat tanúi lehetünk, hiszen a *Jelenések VIII. 7.* befejezése szerint az Apokrif világa megmenthetetlenül hull darabjaira: "de látja Isten nincsen arra mód / kitörni út remény e látomásból!" A vers, mely feltűnően nélkülöz minden központosítást, a befejezésben egy felkiáltójelet kap, megengedve azt az értelmezést is, hogy itt olyan pusztulásról van szó, amellyel szemben maga Isten is tehetetlennek látszik, maga is abba a magányba záródik be, amelybe a lírai én is, így a vers dialogicitása nem a

boldogtalan szerelem motívumait idézi meg (mint Tüskés Tibor értelmezi), vagy ha mégis, akkor inkább az Isten iránti szeretetet — az amor sanctus értelmében —, hiszen amikor a költő a szeretetről beszél, az értemezhető így:

Csak most az egyszer szólhatnék veled,
ki úgy szerettem. Én az évre,
de nem lankadtam mondani,
mit kisgyerek sír deszkarésbe,
a már-már elfuló reményt,
hogy megjövök és megtalállak.
Torkomban lüktet közeled.
Riadt vagyok, mint egy vadállat.

Ha így olvassuk a verset, akkor a Pilinszky János-i végítéletben — Nagy László szemléletéhez hasonlóan — ketten kényszerülnek "szemlét" tartani a világ pusztulása fölött: Isten és a költő. Mindkettő nincstelen: az Ember is, akiről előbb egyes szám első személyben, majd harmadik személyben szól, de akkor is önmagáról: "Így indulok. Szemközt a pusztulással / egy ember lépked hangtalan. / Nincs semmije, árnyéka van." És nincstelen az Isten is, hiszen ha ő az, aki megszólal, akkor valójában — az ember szempontjából — szóval: "Szavaidat, az emberi beszédet / én nem beszélem. ... Nem értem én az emberi beszédet, / és nem beszélem a te nyelvedet. / Hazátlanabb az én szavam a szónál! / Nincs is szavam."

Az egész versben tulajdonképpen a csend, a dolgok, élőlények csöndje és leginkább Isten csöndje — szótalansága — döbbsenti meg az olvasót, hiszen akárhogyan olvassuk is a verset, az bizonyosnak látszik, hogy az Isten itt néma marad. A vágyott jel nem érkezik meg. A lírai hős magára marad. A világ üresnek bizonyul, maga a hiányérzet lett az egyetlen létező. Ilyen módon a vers folyamatosan nemcsak az állandóságnak és fogalmi képrendszernek az egyik legjellemzőbb költeménye, hanem az ebben az állandóságban szüntelenül működő pillanatnyiság megszólaltatásának is. Ez az időtlenített pillanatnyiságban megmutatkozó személyessé tett hiánytudat hangzik fel a következő sorokban: "Sehol se vagy. Mily üres a világ. / Egy kerti széke, egy kinnfelelt nyugágy. / Éles kövek közt árnyékom csörömpöl. / Fáradt vagyok. Kimeredek a földből."

Ez az Istent nélkülözni kényszerülésből fakadó magány is magyarázza, hogy a vers a második és harmadik részében panasszá válik, panasszá abban az értelemben, ahogy azt a költő magában a *Panasz* című vers kérdéssorozatában meg is fogalmazta: "Elevenen a csillagok alá, / az éjszakák sarában eltemetve, / hallod a némaságot? ...Így hívogatlak szóval: / az örök hallgatásból, / idegen egeid alól / valaha is kiásol? // Eljut hozzád a panaszm? Hiába ostromollak? ... Számíthatok rád istenem?" Ez a "szerelmek szerelme"-kapcsolat más verseiben is eljut nem csak a panaszlás szintjére, mint az *Örökkön-örökké* lemondó gesztusában: "Várok, hogyha váratsz, megyek, ha terelsz, / maradék szemérem némasága ez, / úgyse hallanád meg, hangot ha adok, / sűrű panaszommal jobb ha hallgatok", vagy mint a *Stigmában*, ahol Isten "csak néz, és meg sem ismer", de akár a megdöbbsenti tagadás szintjére is, mint a szintén korai *Téli ég alatt* című apokrifben: "Akár a kő, olyan vagyok, / mindegy mi jön, csak jöjjön. / Oly engedelmes, jó leszek, / végig esem a földön. // Tovább nem ámitom magam, / nincsen ki megsegítsen, / nem vált meg semmi szenvedés, / nem véd meg semmi isten."

Azonban mind Nagy László, mind Pilinszky apokaliptikus-démonias versei nem csak a *Jelenések könyvének* apokrif folytatásai, de az evangéliumok apokrif megidézésére is példát jelentenek, ugyanis az ember magánya, magárahagyottsága Jézus szenvedésében formálódik meg, feltételezve a hitre találás szándékát, igényét és ígéretét, ennek megmutatása azonban már egy újabb dolgozat feladata lenne.

SIMONFY JÓZSEF VERSEI

meddig szülőföld

apámat az év első
napján temettük gyönyörű
hóhullásban házunkat lerombolták
piactérnek a gyümölcsfákat lemészárolták
meddig szülőföld a szülőföld

a kút gyógyító vizéből
nem ihatok többé bedöngölték
romlott áruval emberi szeméttel
gyémánt a kutya megveszett — lelőtték
meddig szülőföld a szülőföld

a város dombján a református
templom világítótoronyként állt
most ki se látszik fojtó
növénybankokkal körbeültették
meddig szülőföld a szülőföld

nézem a fejfákat
péter bácsi a pék
lisztes kézzel
fogott kezét
legyen meg
a mindennapi kenyered
tibi a kéményseprő
arcomat bekente
korommal
kísérjen a jószerecsse
géza a kovács
hátamra rozsdás
patkókat tetovált
utamat torlaszként
ne állja se a gonosz
se a bánat
nézem a fejfákat

hajnalodik kóborlok a városban
mint aki rágyújt az utolsó cigarettára
utcám nevét ha kérdezem nem értik
bámulnak rám idétlenül dühömben ordítom
meddig szülőföld a szülőföld

nem kezdem

én már nem
kezdem újra
ezt az életet
roncs testem mint
állat a piszkát
gyorsan kaparnám
elfele
ajtot nem nyitok
döngethetik
a hajnalok a reggelek
én már nem kezdem
újra ezt az életet
már csak befele ébredek
látom a napot bukni be
a látóhatár süllyesztőjébe
én már nem kezdem
újra ezt az életet

körte

én már
nem írok szép
kerek verseket
szótlanságom fájáról
csöndem úgy hullik
le mint egy
túlérlett
körte

másra gondolni

nem fontos hol
és min ülök
kövön ülök
magamon ülök
egy lelőtt madár
zuhan élelem
árnyéka fölött az égen
úgy néz ki mintha
a napba szállna éppen
miközben én nem
tudok másra gondolni
hogya nem lesz feltámadás
mintha túl hosszú
is lenne ez az élet

a hibátlan ember

a hibátlan ember
a legveszélyesebb —
annyira meghökkentenek
szóhoz sem jutok
semmi se jut eszembe
és úgy érzem magam
mint az frástudatlan
akinek kezébe nyomják
a kegyelmi papírját
csak bámulja
gyűri izzadt tenyerében
s nem tudja mihez
kezdjen vele
a hibátlan ember
a legveszélyesebb
belevizel az éjszakámba
arcomra kiül a vaksötétség

szívárvány

a költőnek nincs barátja
az esőben egy halom
gilisztát sétáltat
s várja hogy a jövő tükrébe
a múlt madarai visszatérjenek
de most valami szokatlan történik
a költőt asztalukhoz ültetik
lötétű képi pökhendik
saját edényeikből
etetik itatják
mint valami bányapatkányt
valóban szörnyű lehet a baj
fejük fölött égetett
szalonnabőrként
zsugorodik a szívárvány

a vers

a vers olyan
mint egy isten
megszüli a képzeletem
lakom benne
nyugodt percekben
amikor önmagammal
maradok és nincs
más senki
aki kimondhatna engem

egy tiszta ablakot

az állatok összebujnak
én egyedül alszom
ha irataimat nem kéri
a rendész meg se tudom
születésnapom van ma
nyakamba kapom a lábam
az éjszaka vizes őszikabójában
s verni kezdem a holddobot
szeretteim szeretőim miatt
nem vagytok sehol
bánatos vagyok félőrlött
vagy tán maga a hold
keresek egy tiszta
ablakot hol beragyoghatok

az évek

lakatok
rajtam
az évek
a kulcsok karikára
nyakam köré fűzve
ahány kulcsot próbálok
inkább beletörök
nem nyitja egy se
csak levernü lehet
csak lefűrészelni lehet
mint a győztes katona
elűszkösödött lábát
lakatok rajtam az évek

szétszakadt cipőm

sütkérezek a hold alatt
holtsápadtra fagyaszt
júliusban legszebbek
az éjszakák és az
öngyilkosok száma
a grafikonon ijesztően
magas —
szétszakadt cipőmről
az életem jut eszembe
picsa az egész világ
mondta melyben most
úgy megyek vállamra
vetve mint egy bal tudót
mint egy jobb tudót

nyár

születésnap nyár
semerre a boldogság
azt álmodtam halott
vagyok csontjaimat mint
szénrel megrakott csillét
húgom magam után
miféle év termése ez
elémbe tolják a júliusi
nap fekete tortáját
negyvenöt selejt gyertya
kormozza be az éjszakám
mintha denevér pernye
hullna nem látok el
a szememig

gyöngy

fehérlék
a hold
a szenesedő éjszakában

aludni
aligha lehet
álmodni képzelegni se

világít
a júliusi
szél éjjeltájban

feleségem
szempilláin
fény pici denevérek
nyakában
gyöngy
az éjszaka

eső

eszem iszom
alszom jókat
ez maradt csak
az öregség meleg odva
kint mintha örökös
eső hullna férfikorom
széjjelmossa

nem bánt már
a félignyúzott szerelem
mint vadnyulakat a gyermekeket
innen az ablakból figyelem
kint mintha örökös
eső hullna férfikorom
széjjelmossa

jöhet bármi
nem ijeszt meg
semmi olyan nem történhet
ami még fontos lehetne
kint mintha örökös
eső hullna férfikorom
széjjelmossa

CSODÁLATOS 20. SZÁZAD A ZENÉBEN 16. Megszelídített dodekafónia?

KÓDEX —

Infóháború

Ne legyenek illúzióink: a huszadik században tapasztalható elképesztő ütemű technológiai fejlődés fő katalizátora a háború. A számítógépek megjelenése a második világháborúhoz köthető, míg az internet a hidegháborús fegyverkezési verseny mellékterméke. Még az internetre kötött nagygépeken futó Unix operációs rendszert is a Pentagon megbízásából és pénzen fejlesztették ki a Berkeley matematikusai. A koszovói konfliktust a világtörténelem első "internetháborújaként" emlegetik a nyugati médiumok: a második világháborúban a film, a vietnami háborúban a televízió, az öbölháborúban az élő műholdas tudósítás volt a tömeg tájékoztatás és a propaganda első számú csodafegyvere, a délszláv konfliktus során pedig az internet kapta ezt a szerepet. A jelenlegi helyzet érdekessége az, hogy a technológiailag kevésbé fejlett fél kovácsolt fegyvert a hálózatból: pánszláv számítógépkalózok információs támadásokat indítottak a NATO és a tagországok számítógépei ellen, és weboldalak dömpingjével próbálják meg befolyásolni a nyugati közvéleményt. Az Egyesült Államok éppen a számítógép-hálózat elterjedtsége miatt vált sebezhetővé.

A bombázások megkezdése után a szerb és a velük szolidáris orosz számítógépkalózok szabályos kampányt indítottak a NATO információs rendszerei ellen: megbénították a szövetségesek webszervereit, vírusos fájlokkal fertőzött elektronikus levelekkel árasztották el a NATO-tagországok médiavállalatait, civil szervezeteit, tudományos intézményeit. Komoly zavarokat okoztak az e-mail forgalomban, és kiberterrorral, a hátszág informatikai infrastruktúrája ellen indított szabotázsakciókkal fenyegetik a nyugati világot. A katonai rendszerek esetében kudarcot vallottak ugyan — semmilyen bizonyíték nem támasztja alá, hogy sikerült volna bejutniuk a NATO szigorúan őrzött, az internettől elszigetelt "command and control" hálózataiba —, médiafronton viszont valóban áttörés tapasztalható: bár a nyugati országokban ma is a televízió képei gyakorolnak meghatározó hatást, egyre nyilvánvalóbb a web közvélemény-formáló szerepe. Az internetes újságok jelentős forgalomnövekedésről számoltak be a bombázások megkezdése után, az azonnali, sok forrásból származó információkra egyre nagyobb az igény. Ez a trend pedig propagandacélokra is kitűnően felhasználható.

Belgrádban a boszniai etnikai tisztogatásokban élen járó egyik szerb paramilitáris egység vezetője, bizonyos Dragan kapitány kapta a feladatot, hogy koordinálja a NATO-ellenes internetes propagandát. Önkéntesei angol nyelvű weblapot szerkesztenek (www.yu), a hálózat vitafórumaiban érvelnek, üzenetük a nyugati médiába is átszivárog. Ironikus módon a szerb rezsim a saját ellenzékétől leste el az internetes propaganda mikéntjét: a háború kitörése után felszámolt független B-92 rádió éveken keresztül a számítógép-hálózaton keresztül látta el a nyugatot hírekkel. A cenzúrát is sikerült kijátszaniuk ezzel a módszerrel: a Soros-féle Opennet és az amszterdami XS4all internetszolgáltató segítségével sugározott digitális jelet a BBC World Service műholdon juttatta vissza Jugoszláviába, ahol néhány helyi rádióból szervezett lánc is átvette híreit. Ma Milosevicsék próbálkoznak NATO-ellenes és honlapok offenzívájával, de a hazugság a neten könnyen tetten érhető: mikor az egyik belgrádi lapban fényképek jelentek meg egy állítólag lelőtt NATO-vadászgépről, egy weboldalon hamarosan közzétette valaki az eredeti fotót, amely egy négy évvel korábbi légi bemutatón történt balesetről készült.

BODOKY TAMÁS
bodoky@mancs.hu.

A Népszabadság informatika magazinja (1999. V. 25.)

— INDEX

A dodekafónia nem indult szelíd zenei jelenségnek: harcot hirdetett az új zenei világ felfedezésére. Nyíltan szembeszegült az európai zene — és az emberi szellem — egyik legnagyobb vívmányával, a TONALITÁSSAL. Kezdetben csak a romantikus érzelemvilágot célozta meg ez az újítás: tárgyilagos zenét hirdetett meg, pontos, gyémántkemény rációt. Ezért terelődött a figyelem már a kezdetek idején a RENDSZER felé. Az új szerkesztési elv fontosabbá vált, mint maga a zenei kifejezés. Nem esztétikát akartak, hanem RENDET. Mégpedig vadonatúj törvényességet. Talán először fordult elő a zene — az EURÓPAI ZENE — történetében, hogy az elmélet megelőzte a gyakorlatot. A dodekafónia kikövetkeztetett jelenség volt és maradt is. Voltak, akik következetesen haladtak a kijelölt, rendszer szabta úton. Voltak, akik még tovább is fejlesztették az elméletet, kiterjesztve annak minden szabályát a zene összes elemeire. Így lett belőle TOTÁLIS dodekafónia. Mások nem voltak ennyire következetesek. Ők afféle kiegyezésre gondoltak a tonális és atonális világ között. A dodekafónia éppen az atonalitás jogaért harcolt. A tonális antitéziseként tartották számon. A szintézisre törekvők éppen erre utaltak kísérleteikkel: a tézis, antitézis szintézist is feltételez. A legtöbb 1880-as zeneszerző — Bartók, Stravinsky stb. — éppen a szintézis felé hajlott, ha zenéjükben feltűntek a dodekafón rendszer, zenei gondolkodás elemei. A legkövetkezetesebb szintézis-keresőnek azonban a nagy triász tagjai közül ALBAN BERG bizonyult. Schönberg tanítványa volt, és a legkövetkezetesebb dodekafonista, Webern barátja, dodekafóniája mégis a legszelídebb, a leghumánusabb — ha szabad azt mondani: a legfűlbemászóbb. Ezért is szeretik annyian a zenéjét. A legtöbbet játszott dodekafón komponista. Operája — a Wozzeck — a legsikeresebb 20. századi színpadi remekmű. Úgy tűnik, a szintézis meghozta gyümölcsét: az elméleti rendszer zenévé oldódott.

A dodekafón zenéhez tapadó kemény expresszionizmus líraivá szelídült Alban Berg szelleme nyomán. A zeneszerzők címadása sohasem véletlen, sohasem ötletszerű, nagyon oda kell figyelniük rájuk. Alban Berg híres vonósnygyesét *Lyrische Suite* (Lírai szvit, 1926-nak nevezi). Az egyes tételek tempójelzései is sokatmondóak (a tempójelzések gyakran rejtett programot jelző címadások is!): I. *Allegro gioiiale*; II. *Andante amoroso*; III. *Allegro misterioso*, *Trio estatico*; IV. *Adagio appassionato*; V. *Presto delirando*; *Tenebroso*; VI. *Largo desolato* (Wagner *Tristanjából* vett idézet). Aligha kell fordítani a tempókhoz kapcsolt jelzőket; önmagukért beszélnek. A Berg-i lírai hangvétel az utolsó művében, a Hegedűversenyben nyilatkozik meg a legbensőségesebben. Már a partitúrára felírt ajánlás: "egy angyal emlékének" (*Alma Mahler leányának*, Manon Gropiusnak tragikus halála volt a mű egyik ösztönző, transzcendens élménye) is a mű lírai alaphangulatára utal. A tragikus hangvétel — hiszen maga a szerző is ösztöneiben érezte, hogy a mű saját requiemje is: az *Es ist genug* kezdetű Bachkorál felidézéssel és a rá komponált két variációval ezt félreérthetetlenül érzékelteti is zenéjében — nem uralkodik el a művön. A kezdeti szépséges *dolce-dallam* a záróütemekben a hegedű éteri magasságokba emelkedésével elvész a kéklő mindenségben. Valóban angyali muzsika.

Nem véletlen, hogy még Schönberg is meglepődött, amikor tudomására jutott, hogy Alban Berg a *Wozzecken* dolgozik: "... a zene inkább foglalkozzék angyalokkal, mint tisztiszolgákkal." Más helyütt pedig így fogalmazott — szintén Schönberg, az a tyai tanár: "Nagyon meglepett, hogy ennek a lágyszívű, félszeg fiatalembernek volt bátorsága egy olyan vállalkozáshoz, mely úgy tűnt, halálra van ítéelve; a Wozzeck komponálásához, e rendkívüli tragikummal teli dráma megzenésítéséhez, mely ki-zárni látszott minden muzsikát. ... A vállalkozás sikerült. A Wozzeck a legnagyobb operai sikerek egyike lett. — És miért? Mert Berg, a félszeg fiatalember, erős karakter volt ... A nagy egyéniség jele, ha valaki az eszményeibe vetett hitet saját sorsszerű rendeltetésévé tudja emelni." Úgy tűnik: a dodekafónia sajátos útjának bergi genezise is sorsszerű volt századunk zenéjében.

TERÉNYI EDE

Novemberi évfordulók

- 1 — 70 éve született Vasile Nicolescu román költő
- 2 — 130 éve született Ignatius Hugó író
- 3 — 1960 éve született M. Annaeus Lucanus római költő
- 4 — 90 éve született Ciro Alegria perui író
- 230 éve született Charles Lioult de Chênédollé francia költő
- 5 — 330 éve halt meg Johannes Cocceius holland filozófus
- 180 éve született Mihai Cuciureanu román költő
- 100 éve halt meg Péterfy Jenő kritikus
- 6 — 20 éve halt meg Bethlen Béla erdélyi naplóíró
- 610 éve született Ahmed Ibn Arabsáh arab történész
- 7 — 130 éve született Theodor Balasel román folklorista
- 100 éve született Jichák Lamdan héber költő
- 8 — 50 éve halt meg Bogáts Dénes erdélyi nyelvész
- 325 éve halt meg John Milton angol költő
- 9 — 90 éve halt meg Gyulai Pál kritikus
- 1040 éve halt meg Konsztantinosz Porphyrogenetosz görög történész
- 240 éve született Friedrich Schiller német költő
- 11 — 70 éve született Hans Magnus Enzensberger német költő
- 140 éve született Alfredo Testoni olasz író
- 12 — 130 éve halt meg Gheorghe Asachi román költő
- 230 éve született Amelia Opie angol írónő
- 13 — 125 éve született Constantin Sandu-Aldea román író
- 310 éve halt meg Philipp von Zesen német író
- 14 — 160 éve született Júlio Dinis portugál író
- 220 éve született Adam Gottlob Oehlenschläger dán költő
- 15 — 420 éve halt meg Dávid Ferenc erdélyi hitújító
- 16 — 110 éve született Bernhard Capesius erdélyi német irodalomtörténész
- 17 — 90 éve halt meg Grigore Tocilescu román folklorista
- 375 éve halt meg Jakob Böhme német filozófus
- 18 — 175 éve született Gion Antoni Huonder svájci költő
- 19 — 550 éve halt meg Giusto de' Conti olasz költő
- 80 éve halt meg Alexandru Vlahuță román költő
- 20 — 60 éve született Bányai János délvidéki magyar író
- 130 éve született Nerva Hodos román filológus
- 21 — 275 éve halt meg Csikamacu Monzaemon japán író
- 22 — 180 éve halt meg Baróti Szabó Dávid költő
- 130 éve született André Gide francia író
- 70 éve született Görgey Gábor író
- 23 — 75 éve született Csendes Zoltán erdélyi statisztikus
- 25 éve halt meg Lengyel Menyhért drámaíró
- 24 — 150 éve született Frances Eliza Burnett amerikai írónő
- 100 éve született Ven Ji-to kínai költő
- 25 — 10 éve halt meg Böződi György erdélyi író
- 26 — 90 éve született Levada ukrán író
- 70 éve született Ion Vlad román kritikus
- 27 — 75 éve született Nina Cassian román költő
- 50 éve halt meg Aage Madelung dán író
- 28 — 125 éve született Jean Bart román író
- 150 éve született Gozsdu Elek író
- 140 éve halt meg Washington Irving amerikai író
- 80 éve született Cornel Regman román kritikus
- 29 — 160 éve született Ludwig Anzengruber osztrák író
- 430 éve halt meg António Ferreira portugál költő
- 40 éve halt meg Hans Henny Jahnn német író
- 30 — 80 éve született András László író
- 80 éve született Berkesi András író
- 90 éve született Darvas Szilárd költő
- 790 éve halt meg Ibn Mammáti arab történész

Őszi stanzák

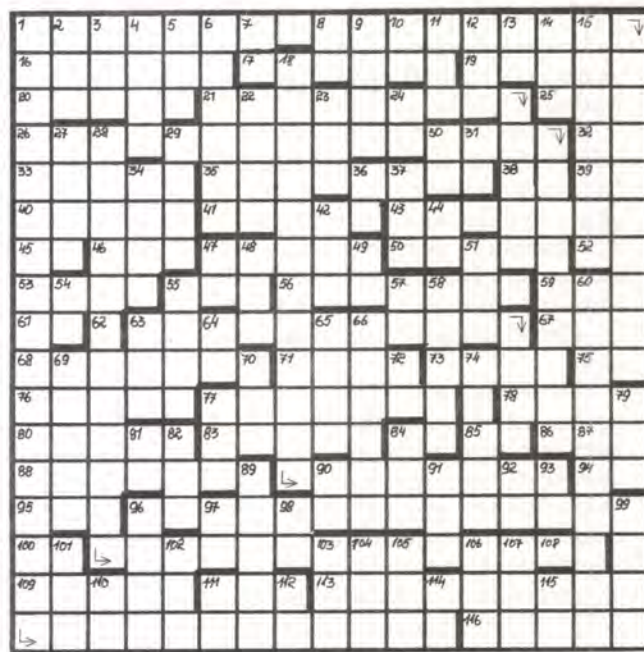
Rejtélyünkben Juhász Gyula versének hat sorát idézzük a vízszintes 1., 21., 26., függőleges 1., 28., 18., vízszintes 21., 96., 63. sorokban.

VÍZSZINTES: 1. Az idézet első sora (zárt betűk: F, G). 16. Ilyen bizottság előtt jelenik meg a katonaköteles legény. 17. Női név. 19. Halféleség. 20. Budapesti városnegyed. 21. Az ötödik sor befejező része (zárt betű: Y). 25. Üdvözlég! latinul. 26. Az idézet második sora (zárt betű: A). 32. Fonetikus mássalhangzó. 33. Csokonai ihlető műsaja. 35. Impulzusok számlálására használt elektroncső. 38. Zágony Nóra. 39. Metánia..., Molter Károly regénye. 40. Ehhez hasonló. 41. Korallzátony. 43. Válaszolni. 45. Ötszázötven római számmal. 46. Bizony, a Halotti Beszédben. 47. ...királynője, Jókai Mór műve. 50. Konyhai edény. 52. Ítél egynemű hangzói. 53. Ilyen napok a házasság első napjai. 55. Punguta cu...bani. 56. Zsándár. 59. Egykori török főtisztek megszólítása. 61. ...királya, Lalo-opera. 62. Máltai kocsik nemzetközi betűjele. 63. A hatodik sor befejező része (zárt betű: Y). 67. A májvaladéka. 68. Nem buktat meg. 71. Alagszó (ékezetthiány). 73. Kábítószert. 75. Helyhatározói rag. 76. Menni. 77. Ring. 78. Ha nincs, pang a gazdaság. 80. A gömbfa. 83. Reszket. 84. EG. 85. Lőrincz Teréz. 86. Ki? — oroszul. 88. Gyümölcsöt ver a fáról. 94. El van helyezkedve. 95. Vad-..., Cooper-mű. 96. A záró sor kezdete. 100. Rádium. 109. Erzsébet-változat. 111. Fehérnemű. 113. Rekettjével benőtt terület. 116. ...szolgáló, Juhász Gyula-vers.

FÜGGŐLEGES: 1. Az idézet harmadik sora (zárt betű: K). 2. Ökör, románul. 3. Spárga-da-

rab. 4. ...-werk, sodrott csigavonalas díszítmény. 5. Esőben álló. 6. Kilencsarkú elektroncső. 7. YE. 8. Mutató névmás. 9. Étel-keverék! 10. Hélium. 11. Skandináv aprópénz. 12. Hangtalanul kopogó. 13. Üres ajtó! 14. Luxemburgi, norvég és osztrák kocsik nemzetközi betűjele. 15. Becsapni. 18. Az ötödik sor kezdete (zárt betű: B). 22. Edényt zsengél. 23. Tan betűi. 24. Ludasi kocsik betűjele. 27. Alabárd — angolul. 28. A negyedik sor (zárt betű: K). 29. Férfiúdal...hahota, Salamon Ernő verse. 30. Bárd Oszkár. 31. Francia határozatlan névelő. 34. Valamivé válik. 36. Székelyudvarhelyi költő névbetűi. 37. RFB. 42. Titokban figyel. 44. Verő egynemű hangzói. 47. Kálium és oxigén vegyjele. 48. Egy, németül (hímnemű alak). 49. Személyes névmás. 51. Dölyf. 54. Kertben dolgozik. 55. Kővér férfit mondják. 57. Nitrogén és hidrogén vegyjele. 58. Akadozva beszél. 60. Sértetlenek. 63. Hangtalanul osonni. 64. Tiltószó. 65. Helyhatározó szó. 66. Igába hajt. 69. Raktároz. 70. Edz betűi. 72. Neamț megyei kocsik betűjele. 74. Rainer Mária..., német költő. 77. Svéd és hazai kocsik nemzetközi betűjele. 79. Szélhárfa. 81. NZ. 82. Határtalanul aktív. 84. Idegen férfinév. 87. Sün jelzője. 89. Göndör hajfűrt német eredetű szóval. 90. JS. 91. Rendőrségi hivatal. 92. Még egy fonetikus mássalhangzó. 93. Technécium. 96. Tisztits ruhát! 97. KY. 98. Szolmizációs hang. 99. Idegen női név. 101. Kar, németül. 102. Puskázik. 103. Pest megyei város, fordítva. 104. Magot szór. 105. ...taliga, mezőgazdasági eszköz. 106. Becézett női név. 107. Katona páratlan hangzói. 108. A harmadik. 110. Híres magyar énekesnő névbetűi. 111. Lekvár. 112. Üres gádor. 114. EN. 115. Ittrium és szén vegyjele.

K. KOVÁCS ANDRÁS

A HELIKON 19. számában közölt, Őszi éjszakán című rejtélyünk megfejtése: A szél, ha hűvös éjszakákon / lehűti mámoros fejem, / a te hideg, utolsó csóкод, / az jut eszembe énnemem.

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős kiadó: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
SZABÓ GYULA
SZŐCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
LASZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MOZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MÁRIA: olvasószervező
RAKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számlógépes írdelés: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Miskolci Református Sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 132309, 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288